

Szövetség

ARADI KULTURÁLIS SZEMLE

— XVII. ÉVFOLYAM, 5. (96.) SZÁM —

Tisztelgés mártírjaink előtt

(Ujj János felvétele)

A R A D
2013. október

Aradi Magyar Napok

*Mit játszunk, lányok?
A csikys diákok vendiák-köszöntője*

Petőfi népe című összeállítás

*Gyülekeznek
az udvaron
a vendiákok*

Részlet Siska-Szabó Zoltán kiállításából

*Az iskola vendége volt
Török Zsolt alpinista*

*Aradi gyertyák égnak
Éder Enikő, Kiss Attila, Borsos Pál, Molnos András Csaba
és a táncosok*

*A Csiky Gergely
Főgimnázium képviselői
tisztelnek a vértanúk előtt*

*Az RMDSZ megyei szervezetének
képviselői koszorúznak*

Tartalom

Ujj János: Nyugati gazdasági pólus	1
-j. -s.: Aradi Magyar Napok	2
<i>Irodalom, művészet</i>	
Dr. Brauch Magda:	
<i>Különvélemény Böszörményi Zoltán legújabb verseskötetéről</i>	3
Böszörményi Zoltán:	
<i>Katedrális az örök télnek</i>	5
Móré-Sághi Annamária: Gondolatok	7
Réhon József: Rostokból szőtt kövek	7
Böszörményi Zoltán:	
<i>Rostokból szőtt katedrális</i>	8
Piroska Katalin:	
<i>Ilosvay Katalin érdemes művész</i>	9
U. J.: Múltbeli egypercesek	11
Matekovitsné Korodi Mária: Hid alatt	12
Nyári Andrea:	
<i>„A szellem sohasem lehet vak”</i>	13
Makai Zoltán:	
<i>Leszkap további szereplése Váradon</i>	16
<i>Helytörténet</i>	
Tóth Sándor Attila:	
<i>Perecsényi Nagy Lászlóról</i>	18
Matekovits Mihály: 310 éve Minoriták Aradon, a közjó szolgálatában	25
Réhon József:	
<i>Teleki Károly és a „Többiek”</i>	30
(ujj): A Kölcsey Egyesület új (rég) előadássorozata	31
<i>Köszöntjük a húszéves Nagyvárad Premontrei Öregdiákok Egyesületét</i>	33
<i>Horváth László 90 éves</i>	34
<i>Isten éltesse, Tanár úr</i>	35
<i>Memoár</i>	
Móré-Sághi Annamária:	
<i>Apám – a kalandozások kora 2.</i>	35
<i>Azt írta az újság</i>	
Piroska István:	
<i>A szemérmes hercegkisasszony, avagy a harisnyakötő mint házassági akadály</i>	37
<i>Lapszemle: Köpönyeg nélkül</i>	38
<i>Keresztretjétny</i>	
Lészay Béla: Mennyből az angyal	39
<i>Búcsúznak</i>	
<i>Kolozsvári Gulyás Gyöngyitől búcsúzik a Szövétnek</i>	40

NYUGATI GAZDASÁGI PÓLUS

Talán csak a legelvakultabb „hazaffyak” állítják azt, hogy Románia valamiben előbbre lépett a rendszerváltás óta. Az objektív értékelők észlelik, hogy az ország két évtizede egy helyben topog, sőt gazdasági téren az ország jelentősen visszaesett. (Mint a volt szocialista országok többsége.) Nem kell közgazdásznak lenni ahhoz, hogy az átlagpolgár is ráébredjen a valóságra: a korábban jelentős iparágakat felszámolták, a bányászat megszűnt, kivéve néhány külszíni, óriási környezeti károkat eredményező fejtést. A korábban élelmiszert exportáló országban a mezőgazdaság termelés olyannyira visszaesett, hogy egyes termékekből (lásd cukor, olaj) már importálnunk is kell, a kereskedelem a külföldi multinacionális cégek fennhatósága alá került. Ne takargassuk: lényegében az ország elvesztette gazdasági önállóságát.

Bár Arad polgármestere a fentieket ilyen konkrétan nem merte kijelenteni, hiszen ebben az egy helyben topogásban az ő pártja is benne volt, de immár több esetben is beszélt arról, hogy valamit kellene kezdeményezni ennek a régiónak a gazdasági fellendítéséért. Augusztusban a strandon tartott találkozón népes és rangos (hozzátehetném még: elegáns) közönségnek fejtegette elképzeléseit az ország délnyugati részén kialakítható gazdasági pólusról.

A város első embere azt az elképzelését vázolta fel, miszerint Temesvárt és Aradot egy egységes központtá kellene kialakítani. Ez a régió a maga 650 ezer lakosával Bukarest után az ország második legjelentősebb gazdasági, közlekedési centruma lehetne. A terület egy jelentős csomóponttá fejleszthető, mert a román és a magyar főváros, illetve Belgrád és Ukrajna között a féltávon fekszik, így minden tekintetben előnyös a keleti és nyugati beruházóknak.

Kifejtette, hogy a dinamikus gazdasági fejlődése az elmúlt időszakban az ország első városai közé emelte Aradot, s minden infrastrukturális lehetőség adott a két zóna szorosabb egymáshoz kapcsolásához: a korszerűnek számító vasúti és közúti kapcsolat (immár megépült a két települést összekötő autópálya is), amelyek lehetővé teszik a munkavállalóknak a munkahelyeik elérését 20-80 perc alatt. Ez nyugati szemmel nézve optimális! És jövőre megtörténik az ország összekapcsolódása a magyarországi autópályákkal is, a Maros völgyében (Dévái!) meg maholnap 160 kilométeres sebességgel száguldhatnak a vonatok.

Aradon mindeddig kihasználatlan lehetőség volt a városfejlesztésre a vár és a Maros. A régió egyedüli érintetlenül megmaradt Vauban stílusú erődítménye visszakerült ugyan a város tulajdonába, de mire a hadsereg átadja, már pontos tervvel kell(ene) rendelkezni annak ésszerű és gazdaságos hasznosításáról. Óriási lehetőség, de a megvalósításhoz merész elképzelésekre és azok megvalósításához százmilliós nagyságrendű eurós befektetésre lenne szükség. Az Európai Unió meg nem dobálja hiába a pénzt!

A Maros hajózhatóvá tétele is sokadszor került terítékre,

először még az első világháború előtt, amikor még kotorták is a folyó medrét Szegedtől Aradig. Azóta ez elmaradt, a felröppentett tervekből egy sem valósult meg, a kormánytól meg hiába várnánk még csak ígéreteket is.

Dicséretes gondolatok hangzottak el. Ha belegondolunk, az aradi polgármester kezdeményezése elismerése annak, hogy Bukarestből hiába várjuk az égi mannát, valamit tennünk kell(ene) az öngazdálkodásért, az autonómiáért. (Bár ez a szó még a többségnek olyan, mint a sátánnak a tömjénfüst!) A Dâmbovița partján trónoló politikusok önszántukból sohasem fogják szabadon engedni azt a fejős tehenet, amelynek etetéséhez alig-alig járulnak hozzá, de a tejét ők fölözik le.

Értse, ki hogyan akarja a fenti hasonlatot!

Ujj János

A r a d i M a g y a r N a p o k

Nem hiszem, hogy sokan voltak ebben az országban, akik negyedszázada arról álmodtak, hogy magyar napokat lehet rendezni az erdélyi városokban. Ha netalán akkoriban valaki egy ilyen ötlettel rukkolt volna ki, arra azonnal ráhúzták volna a szeparatista, irredenta jelzőt, s pszichikai intézetbe, súlyosabb esetben börtönbe zárták volna.

Az idősebb generáció még emlékszik: akkoriban a szórványban a magyar nyelvhasználat lényegében a nemzetiségi iskolák tantermeire és a templomokra korlátozódott. A Kárpátok Gényusza kitalált egy szlogent, hogy a szocializmusban a közös nyelv „a munka nyelve”. Ezt szajkózták mindenütt. Azt nem tette hozzá sem ő, sem pedig buzgó elvtársai, hogy az pedig ezen a vidéken csak az ország hivatalos nyelve lehet.

Szerencsére, változtak az idők, vele együtt a szokások is. Az utóbbi fél, egy évtizedben Erdély-szerte a számottevőbb magyar kisebbséggel rendelkező megyeszékhelyeken évente megrendezik a magyar napokat. A helyi hatóságok jóváhagyásával, sőt azok anyagi támogatásával. Kivételt csak Marosvásárhely képez, ahol a város polgármestere (átvéve a Kincses város egykori, immár levitézlett fura urának szélsőnationalista szerepét) idén visszautasította a megrendezésre vonatkozó engedély kiadását avval az indokkal, hogy az feszültséget keltene a románság és magyarság között. (Kíváncsi vagyok, hogy a románság hasonló kérését is elutasítaná?)

Az Aradi Magyar Napok 2013-as rendezvénysorozata két hetet ölelt fel (szept. 21.–okt. 6.). Ha végigbön-

gésszük a helyi sajtóban többször is megjelent programot vagy a kiadott szórólapot, ezúttal nem találunk a lakosságnak olyan életkori, érdeklődésköri szegmensét, amelyet ne „szólított” volna meg a rendezőség. Az ifjúságtól a legidősebbekig. Mert ezúttal egyeztetés folyt az RMDSZ és az Arad megyei civilszervezetek között, ez utóbbiak közül mindegyik külön napot kapott a rendezvénysorozaton: a Máltai Segélyszolgálat, az Alma Mater Alapítvány, a Kölcsey Egyesület, a pécskai Kálmány Lajos Egyesület, a Nyugati Jelen, az RMPSZ aradi szervezete. Ekkor volt az Aradi Kamaraszínház évadnyitó előadása is Udvaros Dorottya Kossuth-díjas színművész *Mégis szép* című önálló estjével.

Az RMDSZ ifjúsági szervezete a sportrendezvényeket, nőszervezete a magyar anyukák és gyerekek klubját, a koordinálást vállaló érdekvédelmi szervezet pedig a hagyományos októberi megemlékezéseket rendezte meg.

Az Aradi Magyar Napok csúcspontja idén is a vértanúk előtti tisztelgés volt, amelyen a belvárosi római katolikus templomban Msgr. Darvas-Kozma József pápai káplán, címzetes esperes, a csíkszeredai Szent Kereszt templom plébánosa mondott ünnepi prédikációt. A Szabadság-szobor déli, illetve a vesztőhelyi obeliszk délutáni megkoszorúzásán aradiak és határon innenről és túlról érkezett vendégek ezrei rótták le a nemzet kegyeletét a tizenhárom emléke előtt.

Jó volt magyarnak lenni Aradon (is).

-j. -s.

Különvélemény Böszörményi Zoltán legújabb verseskötetéről

Böszörményi Zoltán érdekes ember. Izgalmas ember. Szinte hihetetlen, hogy a mai, atomjaira szakadt világban, az egymástól elidegenedett, csak önnön érdekeiket szem előtt tartó emberek között ilyen is létezik. És éppen a városunkban, ahol azért építette meg a Jelen Házat, hogy a szórványban élő magyaroknak legyen egy második otthonuk, ahol bármikor összegyűlhetnek, találkozhatnak, rendezvényeket tarthatnak.

Böszörményi Zoltán azonban nemcsak a magyarul írók, költők önzetlen mecénása, hanem maga is tehetséges – nem véletlenül József Attila-díjas – szerző. Több önálló verses- és prózakötete után a közelmúltban jelent meg a Kalligram Kiadónál a *Katedrális az örök télnek* című verseskötete.

Sok időnek kellett eltelnie, számos tapasztalattal kellett gazdagodnom ahhoz, hogy rádöbbenjek: a művészek világában – bármilyen művészetről legyen is szó – mindenki önmagát adja, alakítja, formálja, még akkor is, ha vannak példaképei, akik részéről állandóan érték vagy érik különböző hatások. Ha a művész ezek után is meg tudja találni egyéni hangját, és önmagát képes nyújtani, azt joggal nevezhetjük tehetségesnek.

Böszörményi Zoltán jól tájékozott a magyar és az egyetemes líra területén, hiszen számos korábbi verses-

kötetében is megtaláljuk a nagy klasszikusok – például József Attila, Szilágyi Domokos – versszövegeinek idézését, parafrázisát, de a sok költő-előd és kortárs között is megtalálta azt a hangot, azt a stílust, ami csak az övé. Jellemző ez már az *Aranyvillamos* jelképére épített három kötetére, valamint *A szerelem illata* és *A semmi bőre* című korábban megjelent két verseskötetére is, de – véleményem szerint, mely másokéival is megegyezik – legújabb kötete más, azaz többet nyújt a korábbiaknál. Hogy miért, azt nehéz volna meghatározni vagy eldönteni: tartalmilag mélyebbnek, érettebbnek, formailag tökéletesebbnek tűnik, részben modern, sőt posztmodern, részben – az utolsó ciklusban – romantikus, a magyar reformkorra emlékeztető hangot használ.

A modern – vagy posztmodern – lírát a többértelműség jellemzi, ami nem éppen új jelenség, mert a mintegy 100-120 éve létező modern lírai nyelv sajátja. Nálunk Ady Endrével indult, akinek szimbólumait többféleképpen lehetett értelmezni (ezért is bírálta, nem értette meg saját kora). Azóta már természetes, hogy a szimbolisták, impresszionisták, szürrealisták stb. verseiben inkább csak sejteni, találgatni lehet a költői szándékot, mondanivalót. Ez a körülmény az olvasó

vagy elemző részéről megkívánja a beleérzést, az intuíciónál, más szóval a modern lírai alkotást nem magyarázni, hanem érezni kell, számolni kell a vers többértelmű szövegével. Ugyanakkor a költőnek is meg kell értenie, el kell néznie, ha olvasója, értelmezője, kritikusa – nevezzük, aminek akarjuk – mást érez bele egy-egy lírai darabba, mint amit ő akart kifejezni.

Arany Jánosról maradt fenn az anekdota, mely szerint egy bírálója vagy értelmezője azt írta vagy mondta valamelyik verséről: „A költő itt azt akarta kifejezni...”, mire Arany legyintett: „Akarata a fene.” Pedig ő még nem

volt „modern” költő. Böszörményi viszont nagyon is az, és könnyen meglehet, hogy magam is másképpen értelmezem egyes verseit, mint ahogy kellene. Ezért hangsúlyozom, hogy csak különvéleményt mondhatok róluk, de abban megegyezhetnek az olvasók, hogy a szerző jól, sőt egyre jobban ír.

Az igen ízléses kiállítású kötet négy ciklusra oszlik, de ezek nem különülnek el élesen egymástól, sok közöttük az összefüggés, a közös hang.

Délibáb című első ciklusában „ars poetica”-szerű vallomásokkal találkozunk. A költő tudja, hogy a vers mindig „luxuscikk” volt, de mégis reméli, hogy van és mindig lesz helye a világban:

„Ha ott belül a tűz majd lángol újra,
Eljő a versnek áldott, szép uralma”
(Sorsunk délibábjá)

A költő számára legnagyobb érték a vers nyersanyaga, a szó:

„A nyelv megízlel mindent,
mi közelébe kerül.”
(A szó)

Számára a természet is örökös témát nyújt:

„A dolgok költészete itt végtelen,
Hallom, sír a parti fa, a bűba font.
A lélek bár átsegít még sok telen,
Akácrügyet a tavasz ereje bont.”
(De artis poeticae natura)

Rendkívül dallamos, de talán nehezebben érthető ciklus a következő, a Majoranáról szóló (*Ujjrács*). Ehhez tudni kell – persze csak a korábbi Böszörményi-kötetektől tudom magam is –, hogy ki volt az az olasz fizikus tudós, akinek Ettore Majorana volt a neve. Elterjedt róla, hogy 1938-ban nem vettek tudomást egy korszakalkotó felfedezéséről, és ekkor önként száműzte magát az emberek közül, egy magányos szigetre költözött, és többé senki sem hallott róla. A költőt megragadta a fizikus különös sorsa, magánya, elszigeteltsége, és versciklusában részint neki állít emléket, más résziről önmagát képzele bele ebbe a különös világba, mintegy Majorana bőrébe bújva saját érzelmeiről, magányáról, csalódásairól tesz vallomást:

„Végül is nem szerettem,
ez volt a tévedés.
Kit legjobban szerettem,
szívemben ő a kés.

Nézlek, ámde mégsem látlak,

*megvakít a szenvedély,
ám a sorsom egyre áltat.
Milyen nagyon kellenél.”*

(Majorana vallja)

„Már rég írtak magyarul ilyen egyszerű, ösztönös, áttetsző, szinte szellem-kezek által papírra vetett dalt” – írja a könyv fűlszövegében Szócs Géza. Nemcsak azért idézem, mert egyetértek vele, hanem azért is, mert szeretném hozzátenni: József Attila könnyed, dalszerű szerelmes vallomásaira emlékeztet. (De csak emlékeztet!) Akárcsak a következő versrészlet:

„De te ott vagy verseimben,
Rajtad az én rényi ingem.
A világon úgyszincs senki,
Ki a szemét rám szögezi.”

(Majorana kihűlt fészke)

A harmadik ciklus címe: *Képeslap*. Ehhez a címhez igazodik a rendkívül szemléletes és hangulatos *Aradi anziksz*, az *Esti táj* vagy a nyüzsgő életet tükröző hosszabb vers, a *San Franciscó-i reggel*. A ciklus legtöbb költeménye viszont filozófiai kérdéseket vet föl, olykor kissé pesszimista hangon (*Üres vonatok*, *Kapukat magadra*, *Ott sem* stb.). A versek egy elégedetlen, vívódó, csalódott ember érzelmeit tolmácsolják, aki azonban nem akar lemondani a további küzdelmekről, úgy érzi, joga és lehetősége is van a boldogsághoz, de ezért harcolnia kell:

„Ha fölöttem a hajnal szárnya remeg,
majd feledék köveket, éveket,
Makacs vállamra friss, puha fény csepeg.
Lemossa véretem.”

(Reggel)

A kötet záró ciklusában (*Katedrális*) közéleti, politikai kérdéseket vet föl, s így ezek a versek emlékeztetnek a reformkor nemzetébresztő lírájára (Kölcsey, Vörösmarty, Petőfi hasonló tárgyú verseire). Nem véletlen, hogy a szerző időszerűnek találja ezt a témát, hiszen a rendszerváltás nem kis csalódást okozott neki (és mindenkinek), úgymond újból szükségessé válik a magyarság, a nemzet öntudatra ébresztése.

Katedrális az örök télnek című nagyobb lélegzetű poémájában az 1848–49-es szabadságharcosoknak, a tizenhárom aradi vértanúnak állít emléket, és – bár tudatában van a ténynek, hogy ezek a szent eszmék a mai elidegenedett világban háttérbe szorultak – a reményről, hogy megőrizhetők, és talán egyszer újraéleszthetők, mégsem tud lemondani:

„Elveszett a haza,
elhalkult a csaták zaja,
csak a becsület maradt,
azóta erősen havaz.”

„katedrális építék az örök télnek,
Mint aki kincseit a télbe rejti.”

A költő Európa nagyobb, erősebb nemzeteit teszi felelőssé a magyarság nehéz sorsáért (*Magyar ballada*). A haza iránti hűségre buzdít *Márai ébresztése* és *Karodra borult ég* című verseiben, mivel maga is úgy érzi, hogy miután bejárta a kontinenseket, végre megtalálta szeretett hazáját, amelyhez élete végéig hű marad:

„Nem kérek tőled semmit,
most, hogy rád találtam,
ha kell ringatlak
sok bajt látott karomban,
s gyűjtöm az erőt, hogy újra,
ha kell, százezerszer
négy égtáj felé kiáltsam:
megtaláltalak, Hazám!”

(Megtaláltalak)

Szeretettel és érdeklődéssel várjuk Böszörményi Zoltán újabb köteteit.

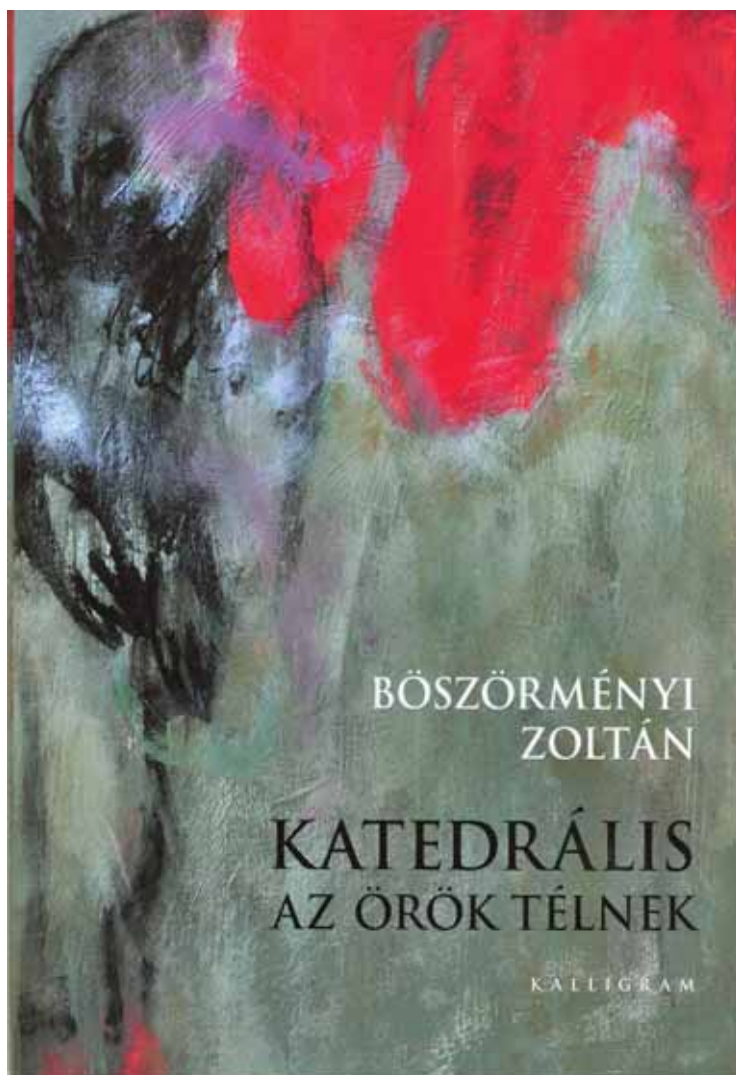
Dr. Brauch Magda

.....

Böszörményi Zoltán

Katedrális az örök télnek*

Tizenhat évesen nem akartam
megváltani a világot, de valamilyen
forradalmat elképzeltem,
forradalmat, amelyben kitombolhatja magát
az ember. (Ez a legkevesebb, amiről egy
pelyhedző állú siheder fantáziálhat.)
Máskülönben a forradalom volt a
legkézenfekvőbb annak, aki a tizenhárom
vértanú városában született, nem kellett
a szomszédba mennie ötletért,
a hely, a környezet, a történelem
vascsigáin függeni annyit jelentett,
mint megméretkezni, az elődök példáját
a szentséges halálban is követni. Damjanich,
Pöltenberg, Knézich sem ellenkezett volna.
Esetleg halkan jegyezik meg:
„Valahogy okosabban kell ezt
csinálni, fiam.”
Számítottam erre a figyelmeztető mondatra?
Jelenthették akkor valamit is az intő szó?
Ma már nem tudom, de azt igen,
hogy világfájdalmasan még az egyszemélyes
forradalom is haszontalan, megvetni való.
Maradt hát a szó, a szent lobogóra tűzhető
szó, ott égett el a mindenség benne,
százszor, százezerszer.
Méltpóbb kihívást az ember nem szeretne,
ha örök küzdelemre adja a fejét, s a tüzelőt
magának kell bekészítenie minden reggel,
és favágás közben is arra gondol,
vajon mit hoz a jövő.

A jövő betonfalai között kevesebb tér jut
a minduntalan kitörni akarónak.
Aki szabadulni akar minden nyűgtől,
dugja homokba a fejét,
nem kell törődnie azzal, ami odakint,
sem azzal, ami odabent van.
Amúgy is nagy telet rendel a sors,
daccal ásson benne alagutat,
tagadása így lesz tagadhatatlan,
a befektetett tőke kamatja.
A tájon jól mutat a fehérlő kéz,
senkit sem bánt az elmaradt felismerés,
a pillanat után szalasztott pillanat,
a hullámozás, a fenn-lenn évszaka,
milyen könnyen oldódik fel benne
minden éjszaka.

Fázni mindenki segít.
Ami viszont feledhetetlen: a nagy ideálok.
Tolják a széket, itt is állnak, ott is álmok.
A többi viszolygás a felszínen.
Láthatatlanná válik a minden,
szaporább a lélegzet, veszíteni is könnyebb,
a sárba ragadva, ki emlékszik már,
hogyan történt, ami történt.
Előkerül a szekrényből egy új ruha,
csodás változás, kinek kell a gyökér,
a dolgok mélyén úgyis elenyész.
A szellem kibúvók után kutat,
mennyit ér ma az őszinteség,
mint régészeti kincssel,
kidíszítem vele a szobát.

Mennyi ajándék a tobzódásban,
és mennyi félreértés!
Tört vonalak mentén eltéved a figyelem,
fókuszából kisiklik a gondolat,
a holnap pedig egyre megy,
ha valaki újra kinn rekedt.
A kis halak sorsából hiányzik a tragédia,
a nagy vonulásban csak részlet ez.
A tömény éjben megfogam a félelem,
a köd burkában nagyra nő,
annyira, hogy már felejtethető,
kinek szavát őrzöm.

Versenyt szaladtak velem az őszök.
Előbb csak ők álltak a rajtkőhöz,
aztán én kerültem sorra.
Az ámokfutásból ennyire futotta.
Sápadtak, vérszegények voltak a nappalok,

tüdőbetegek az éjszakák,
koplaltam hozzájuk hallgatást,
zavartan, néha részegülten beszéltek
az út menti fák.
Darvaknak néztem a repülőket,
s vártam, hogy egyikkel én is elrepüljek.

Világosan
világ oson

néma képlet
hányszor tépett

minden tettnek
foglya lettem

Kifényezték
az asztallapot,
de ki emlékszik erre,
elmosta az idő vize
a széket, a kalapot,
azóta is
szégyent gyűrünk egyre,
s valami nosztalgiát
keverünk,
keveredünk,
a történet velünk reszket,
mundérján
a fémjelekkel.

a nagy Görgei
jövők görgeti

Elveszett a haza,
elhalkult a csaták zaja,
csak a becsület maradt,
azóta erősen havaz.
Örök télben fürdő magyar lélek,
jól látlok még, jól reméllek,
szívemben az éles kések
ma is élnek,
katedrálist építek az örök télnek.
Mint aki kincseit a télbe rejti,
hangját, színét, arcát rég felejt,
tincseit az időnek hiába cibálja,
a lármát is csak nyeli,
hiába gyűri magába,
jobb napokra úgysem várok.

Örök télnek katedrálisát testálom rátok.

** A költő kötetének címadó verse*

Móré-Sághi Annamária kiállítása*

Gondolatok

Kövek, kavicsok, ásványok, a természet megannyi apróbb, nagyobb csodája. Néha az áthatoló fénytől színesen ragyognak, néha meg nem is vennénk észre őket, ha nem csillanna meg egy ezüstös szürke a patakmederben. Kézbe lehet venni őket és megtapintani, rájuk lehet csodálkozni. Lehet tanulmányozni, elemezni a részleteket, a színeket, a formákat, a vonalakat, majd újraértelmezni és összerakni egy más rendszer szerint. Ezekből a kölcsön vett elemekből születik meg a kompozíció, amely már több mint egy elképzelés, már nem csak a föld mélye, a patakmeder, a vízmosás lenyomatát őrzi, hanem a művész keze nyomát is. De ez még nem textil, ahhoz még sok-sok szál szükséges, amelyek egymás mellett futnak, egymásra épülnek vagy egymásba fonódnak. Van közöttük olyan szál is, amely tulajdonképpen nem is látszik, de mégis ott rezeg, és élni kezd tőle a felület. Ettől születik meg a textil, a szálak, az anyagok párbeszédéből, létrehozva textúrákat, struktúrákat.

Hát ezt mutatták meg nekem a kövek, kavicsok, ásványok, és ezt szeretném megmutatni önöknek ebben a kiállításban.

Móré-Sághi Annamária

*Szeptember 13-án az Alfa Galériában nyitották meg Móré-Sághi Annamária faliszőnyegeit és az azokhoz készült grafikákat bemutató kiállítást. A Böszörményi Zoltán alkotói ösztöndíjának köszönhetően megrendezett, jelentős művészi eseménynek számító tárlat anyagát Radu-Anton Maier, Németországban élő galériatulajdonos, egykori kolozsvári egyetemi asszisztens értékelte.

Rostokból szőtt kövek

Tudtuk, hogy keményen dolgozik, nem volt titok, mire készül, vártuk is a tárlatra szóló meghívót. És mégis meglepődtünk, amikor szeptember 13-án délután beléptünk az Alfa Galéria kiállítótermébe.

Körülnéztünk, köszöntöttük Annát – Sághi Annamária képzőművészt –, „bámészkodtunk”, illet még nem láttunk Aradon, ehhez hasonlót sem igen.

„A házfaláról csorgó, vöröslő fájdalom,” Radnóti-sor jutott eszembe. A sárgához, a barnához, a vöröshöz „hasonló” színek kúsztak le a falakon. Egy kis katedrálisban találtuk magunkat, amelyeket rostokból szőtt kövekből – drágakövekből – rakott egy törékeny nő.

Kett-Groza János képzőművész kolléga, Radu-Anton Maier németországi képzőművész és galériatulajdonos, Böszörményi Zoltán író-költő – ő biztosította az alkotó munkához és a kiállítás szervezéséhez szükséges anyagi alapokat – segítettek abban, hogy értékeljük Sághi Annamária „drágaköveinek” erkölcsi karátértékét.

Azt is megértettük, hogy az alkotásokban ki-ki azt látja, amit bensője diktál.

Talán nem int le Anna, ha a puha, simogató faliszőnyegekben kemény, időtálló sajátos színeket sugárzó finomra csiszolt drágaköveket – vérkövet, réteges karneolt, tigrisszemet, ónixot, achátot, vörös kovát és topázt – látok.

Az ásványtan ismerői a szememre vethetik, hogy összekeverem a drágaköveket a féldrágakövekkel. Nem tudatlanságból, szándékosam teszem ezt. Kár lenne, ha bárki, a filléres féldrágakövekkel asszociálna Sághi Annamária faliszőnyegei láttán.

A gyémánt, a rubin – a drágakövek királyai – kiváltják ugyan csodálatunkat, de elérhetetlenségük riasztóan hat. Sághi Annamária munkái nem egy előszoba eldugott sarkába illenek. Nem odavalók. Méltó helyet kell keresni számukra otthonunkban. Elsősorban azért, hogy melegebbé, szebbé tegyük azt.

Érdemes áldozni ezekre a „(fél)drágakövekre.”

Réhon József

Szövétnék, 2013. október 7

Rostokból szőtt katedrális

Móré-Sághi Annamária faliszőnyeg-kiállítása sokáig váratott magára, évekig készültek a pasztell-miniatűrök, a könyvjelzőnek fóliába préselt téma-kiccek, hírnökei a mostani nagy formai áttörésnek.

Amihez – akárcsak Midas király – Sághi hozzáér, arannyá változik, lásd Tűzhegy, Aranyrétegek, Vörös hegy, Arany hegy. Térteremtő energia, hegycsúcs, alvilág, görög harmónia van ezekben a kompozíciókban. Vulkánszerűen tör fel a derű, a vörös és a lángoló sárga párbeszédében kognitív erő feszül, optimizmus és életigenlés, harci kedv, a színek átváltozása, az idő varázsa, a tobzódás élménye világít. Mindez olyan elementárisan nyilatkozik meg, hogy a szemlélőnek el kell ismernie, be kell fogadnia az előidézett érzelmi indulatot.

Sághi nem pózol, hanem ösztökél, az őszinteség forradalmát robbantja ki szemünkben. Olyan tűzzel, hévvel, meggyőződéssel, hogy mi is részesei

leszünk ennek a soha meg nem szűnő akaratnak, minden lüktet bennünk, körülöttünk, a Sághi indukálta éneklő világ részesei leszünk.

Kivétel a Gyűrődések című kompozíció, melyben a kételkedő, a gondolat és a lét csapdájában vergődő művész mását fedezzük fel. A színek metamorfózisa csupa ritmus és lángolás, az amőba-univerzum feszültsége. Álompillérek egyensúlya az elérhetetlent elérni vágyó lélek lázában. Érzelmek villámlása, gyűrődése, térben építkező színek – az örömet kereső ember vívódásai.

Sághi fali szöttesei nem elesettségről, nem kilátástalanságról, nem gyöttelemről beszélnek, hanem olyanok, mint a mesék, melyekben mindig a jó diadalmaskodik a rossz felett. A mítosz, a derű, az ihlet fái, rostokból szőtt katedrális.

Böszörményi Zoltán

ILOSVAY KATALIN ÉRDEMES MŰVÉSZ

Hivatalos helyen eddig nem publikált, magántulajdonban lévő színészképeket láttam nemrégiben, melyeken érdekes arcú színésznő látható, rendkívüli intelligenciát sugárzó tekintettel, egyedül vagy színésztársakkal. Nem tudom, hányan ismernének rá, pedig színházi mértékkel mérve nem is olyan régen, az 1940-es, 50-es években ő volt a magyar színészet „nagy reménysége,” Bajor Gizi utódját látták benne. A Nemzetiben, majd később a Madách Színházban kulturált játéka azokat a nézőket „fogta meg”, akik nem rajongtak az akkor divatos, bájos, csicsergő, szépségért. Gyakran feltűnt különböző szavalóesteken, gyönyörű hangjára, tökéletes versértelmezéseire biztos felfigyelt, aki meghallgatta. Ő **Ilosvay Katalin**, aki évfordulós 2013-ban, kilencven évvel ezelőtt látta meg a napvilágot, és 20 éve halt meg.

1923. szeptember 17-én Jäger Katalin néven, Aradon született. Gyermekkori emlékeiről így mesél 1955-ben egy korabeli színházi lapban: „*legszebb emlékeim a Maroshoz fűződnek, nem is város az, amelyen nem fut keresztül valamilyen folyó. Nekem mindig mindenütt ott volt a Maros, télen meredek gátjain szánkáztunk, s a vízzel feltöltött tenispályákon bógáztunk („félköröztünk” a korcsolyával). Aztán a nyár! Milyen öröm*

volt vízbe vetni magunkat, aztán a finom homokú part-ra kiüszni! De nemcsak homok volt ám, hanem erdőnyi fa, térdig érő fű, s valahol a sűrűben megbújva az aradi vár”.

A színészet iránti rajongását is szülővárosából hozta. „*Szüleim vidám életet éltek, öt-hat éves lehettem, mikor már hetente kétszer-háromszor engem is színházba vittek. Anyámék a nézőtér közepe tájára vettek jegyet, én meg, amikor kialudtak a lámpák, előre sompolyogtam a „nulla sorba”, így hívták nálunk a nézőtér első sorát, ahol rendszerint kevesen ültek, mert igen drága volt ide a jegy. Hüvelyknyi kis kölyök voltam, a jegyszedők észre se vettek. Kimeredt szemmel csodáltam a színészeket, és otthon aztán utánazgattam őket, például a táncoskomikus Misoga Lászlót is, aki ekkortájt itt játszott Aradon.”*

Különösen a szép, temperamentumos Erényi Bös-két csodálta, aki valóban egyike a legjobbaknak mind a zenés, mind a prózai művekben. (Kevés ilyen született tehetsége volt az erdélyi színészetnek, mint ő – írja róla az erdélyi színészlexikon). „*Amikor fiúruhában énekelt a népszerű operett slágert, hogy én és a kis-öcsém, füttyölünk a nőkre az idén, én a nulla sorban két könyökre támaszkodva majdnem zokogtam, amiért nem én vagyok a primadonna. De nemcsak keseregtem, hanem cselekedtem is. Darabot írtam, előadást szerveztem, amelyben táncoltam, énekeltam gyermektársaimmal, a produkciót persze én is rendeztem, s az egész Radnai út, ahol laktunk, megjelent az előadásokon. A kerti lugasnál eszményibb szabadtéri színpadot azóta sem láttam.”*

A felnőttkorban már öniróniával kezelt „szereplési láz” megmaradt nála a kamaszévekben is. Másodikos gimnazistaként az iskola farsangi mulatságán „*bokor-ugró szoknyában, flitteres pártával a fején*” elénekelt a *Halványsárga rózsa, ha tudnál beszélni* kezdetű magyar nótát, amit a diáktársak nagy tapsal jutalmaztak, ezen felbuzdulva Lotte nénihez, az idős énektanárnőhöz járt éneket tanulni, aki „*felfedezte tehetségét*”, és operaénekesi karriert jósolt neki, mondja magáról kissé gunyorosan.

Aztán nagyot fordult a világ, és az ő sorsa is, otthagyt mindent, és feljött Pestre, hogy színésznő legyen. Diplomát szerzett a színiakadémián, akkor tanult ott Gábor Miklós is, aki nemcsak évfolyamtársa, hanem – a legendák szerint – a szerelme is volt. (Egyébként nem egykorúak, a neves színész 1919-ben született.) A 40-es évek elején együtt jártak szavalni a Vasas székházba, a Vigadóban tartott irodalmi estekre, vagy a Márciusi Front szervezkedéseire.

A filmgyártók hamar felfigyeltek az alig 18 éves, értelmes arcú, csinos színésznőre, már 1941-től kisebb szerepeket kapott, szerepelt – többek között – a *Nem ér a nevem* (1941), a *Kölcsönadott élet* (1943), a *Janika* (1949) című filmekben.

A háború után, 1945-ben a Nemzeti Színház szerződött, komoly feladatokkal bízzák meg, neki adják például a *Szent szörnyetegek* című Cocteau-darab főszerepét, de nem tud vele megbirkózni. Ezt követően van néhány sikeres szerepe, de több a kudarc. „*Azt gondolom, kevés fiatal színésznőnek adatott meg annyi jó szerepet rosszul eljátszani, mint nekem*” –

méltatja fanyar önkritikával életének ezt az időszakát a már idézett írásban. Többben azonban úgy gondolják, hogy a nagy tehetségű, de önkényeskedéseiről híres direktor, Major Tamás üldözte el a Nemzetiből, pedig a „védettek” közé tartozott, ekkor már a nagytekinélyű iparügyi államtitkár, Karczag Imre felesége.

Ezt követően az Ifjúsági Színházban lépett fel, ahol az új környezetben „magához tért,” és sikeres alakításokkal igazolta tehetségét, majd 1952-től nyugdíjazásáig a Madách Színház tagja, ahol először nagy tetszés mellett játssza el a főszerepet a *Nem magánügy* című kedves szovjet vígjátékban. Majd ő Abigél a nagysikerű *Egy pohár víz* című Scribe-vígjátékban, Masham hadnagy Gábor Miklós. Aztán kiválóan alakítja Brecht *Kurácsi mamájából* (Psota Irénnel kettős szereposztásban) a néma lány, Kattrin nagyon nehéz szerepét.

Játszott. Cocteau, Ibsen, Németh László, Shakespeare darabjaiban, emlékezetes alakítása a III. *Richárd*-ból Erzsébet, a *Szentivánéji álomból* Hermia vagy Gogol *Holt lelkek* című darabjából a kormányzóné. A társulat olaszországi turnéján ő Kocsma Jenny a *Koldusoperá*-ból, az olaszok az ő produkcióját dicsérték a legjobban (Érdekes, hogy itthon a kritikusoknak nem tetszett az alakítása.)

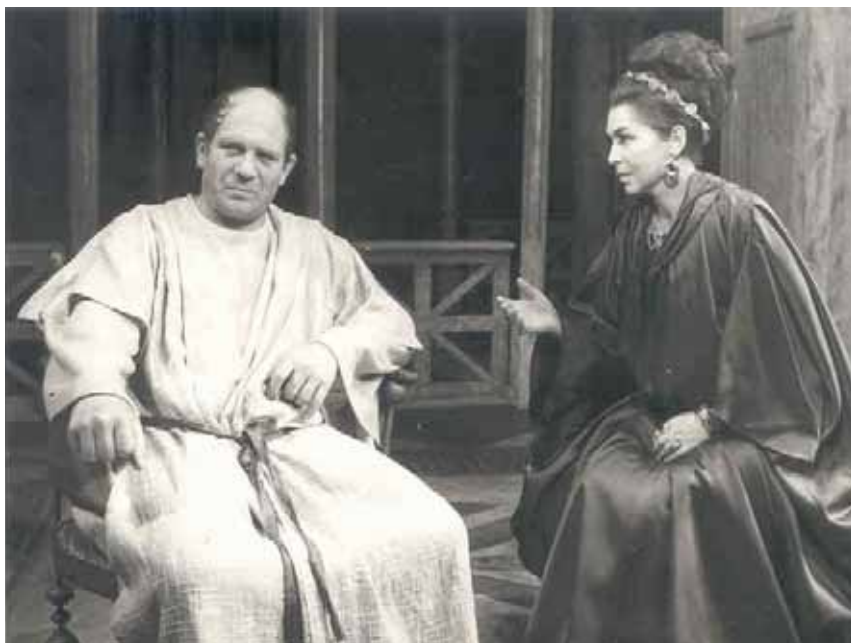
Közben feltűnik tévéfilmekben vagy szavaló műsorokban. Elsőként ő szavalta jól Pilinszky János vagy Vas István költeményeit. Többször vett részt kulturális vetélkedőkön mint zsűritag, megragadó volt nagyon szép beszéde, pontos, lényegre törő fogalmazása, szinte nyomdakész mondatai.

Aztán jött az új nemzedék, a manöken-szépségek, Piros Ildikó, Almási Éva, Sunyovszky Szilvia, és lassan háttérbe szorult, méltánytalanul kicsi szerepeket kapott, de ezeket is megkapó alapossággal játszotta, így mindig jelen volt a Madách Színházban, a teátrum „ré-

sze” maradt nyugdíjazásáig.

1993-ban halt meg hetven évesen, a Farkasréti temetőben nyugszik – szinte mindenkitől elfeledve. Ő is a magyar színészet kellőképpen meg nem becsült nagyságai közé tartozik.

Piroska Katalin

Könyvészet

Ilosvay Katalin, *Életem története. Színház és Mozi*, 1955. október 28./ 43. sz.

Kötő József, *Színjátészó személyek Erdélyben 1919-1940*. Kolozsvár 2009.

Magyar színházművészeti lexikon. Budapest 1994.

Molnár Gál Péter, *Lyuk az életrajzon. Élet és Irodalom*, 2003. december 29.

Mennyei páholy fórum színház hu.

A közölt képek eredetije a Réhon család tulajdonát képezi.

MÚLTBELI EGYPERCESEK

Hogy **Matekovitsné Korodi Mária** mennyi idő alatt írta meg a fenti című több mint száz oldalas könyvét, nem tudom. Az viszont kétségtelen, hogy olyan olvasmányt tett le az asztalra, amelyet, ha neki kezdte, nehéz abbahagyni, az ötven „egyperces” történet szinte egymásba folyik, egységet alkot, s észre sem veszed, miként értél a könyv végére. Az ilyen lektúrt szokták bestsellernek nevezni.

A szerzőről minden aradi tudja, hogy volt pedagógus, iskolaigazgató. Oktatói minőségét e könyvben, sok évtizedes emlékei közzé tételekor sem hazudtolja meg. A négy témakörre osztott írások (Sportélet, utazások; Családi élet; Táborozások; Iskolai évek) közül az utóbbi kettő (terjedelemben a többség) kizárólagosan az iskolához, oktatáshoz, neveléshez kapcsolódik, de az első kettőben is sok utalást találunk az egykori alma materére (Bécs, Párizs), saját gyermekeire, kirándulásokra (Városból botcsinálta falusi, Hóvirágszüret).

Nem hiszem, hogy akad a világon olyan személy, aki iskolai éveiből ne őrizne egy-két érdekes történe-

tet. Legtöbben kellemeset, mert a kellemetlen, rossz emlékeket az idő megszépíti, még az egykor elcsatant makarencói pofonok is simogatássá szelídülnek az elszenvedők részéről. Mi is volt az érdekes egy kiránduláson? A diákok számára amikor lekéstük a vonatcsatlakozást, amikor megáztunk, mert nem értük el a menedékházat, amikor eltévedtünk. A pedagógus mindezt másként éli meg.

Elképzelhető, mennyi emléket őrizhet egy olyan tanár, aki évtizedeket töltött a gyermekek között, megfigyelte viselkedésüket, kitapasztalta jó és rossz tulajdonságaikat, elszenvedte vagy magában nevetgélve eltúrta csínytevéseiket. Az iskolában a tanórákon, a kötelező „hivatalos” foglalkozásokon is (lásd honvédelmi kiképzés, pionírtevékenység), de leginkább a nyári táborozások alkalmával. Mert ott többszörösen nagyobb volt a felelősség, hiszen a pedagógus felelt minden gyermek testi épségéért, egészségéért, de azért szabadon lehetett (kellett) engedni a fantáziát, lazítani lehetett az iskolai szabályzat szorító bilincsein.

Nos az iskolában és a táborozásokon történetekből állt össze ez a könyv java. Marikának (sok tíz éves ismeretségünkre hivatkozva nevezem így) talán ezek voltak a legemlékezetesebbek, de biztos vagyok, hogy a diákként, tanárként megjárt iskolához, sportmúltjához kapcsolódó emlékei egy ilyen könyv sokszorosát megtöltenék. A családiakról nem is beszélve. Nem véletlen, hogy könyvét unokáinak és ikertestvére, emlékének ajánlotta.

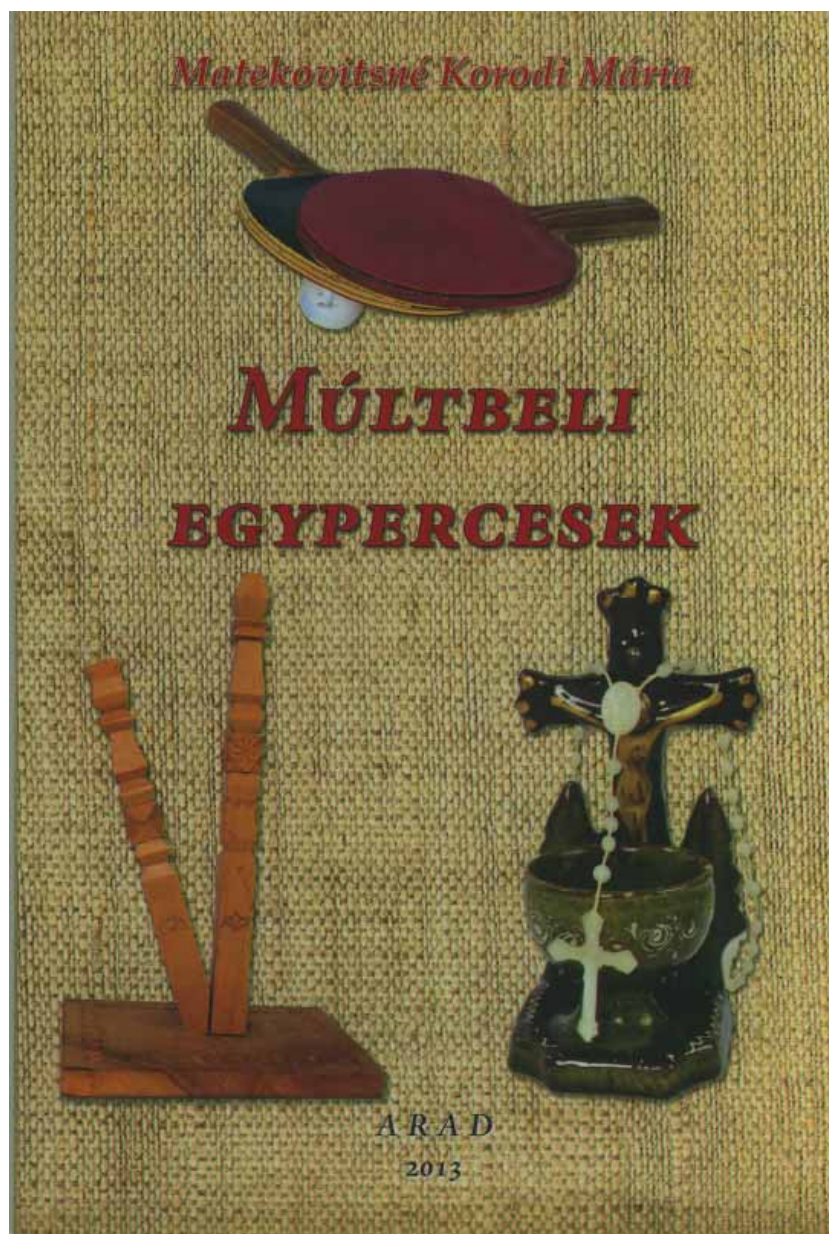
Várjuk a folytatást!

U. J.

Matekovitsné Korodi Mária

Híd alatt

Szentpál 1972-ben

Az Arad megyei szentpáli iskolában kezdtem, biológiatanárként.

Vegyes érzelmek kerítettek hatalmukba: hogyan tudjam a városi élettel összeegyeztetni a falusi életmódot? Az intenzív sportolást az iskolai órarenddel, tanítással? Szentpál közelsége miatt a napi ingázás bizonyult a legbiztosabbnak, bár az egyetlen közlekedési eszköz a bicikli volt. Napi 16 kilométert tekertünk. A tantestületben nyolcan voltunk, ötön kerékpároztunk, az igazgatóknak motorbiciklijük volt, ketten pedig az iratosi buszról szálltak le a bekötőútnál, és gyalogoltak közel két kilométert az iskoláig. Nagyon rossz idő esetén nekünk is maradt a busz utáni gyaloglás, ekkor a sár térdig ért (azaz sárhányóig), jégeső vagy szélvihar volt. Mindkét esetben más-más volt az időbeosztás. Ha bicikliztünk, mindig ugyanazon a városszéli helyen találkoztunk, nem hagytuk el egymást. Ha technikai probléma adódott, egymást segítettük, egymást bevártuk.

Egyszer történt, hogy a gyaloglást kellett választanunk a tavaszi nagy esőzések miatt. Dörgött, villámlott, a magyar pedagógusokon kívül egy lélek sem járt a bekötőúton. Az út felénél egy hatalmas cementhengerekből kiépített híd volt, s mi a felhőszakadás elől oda bújtunk várni, hogy jobbra forduljon az időjárás. Közben beszélgettünk, barkochbáztunk, rádión a Játék és muzsika műsorát hallgattuk. Az uzsonna is mindig közös volt, így a híd alatt is megettük a maradékokat, majd a város szélén, az első adandó helyen ittunk uzsonnánkra és ijedségünkre egy-egy pohár sört.

Milyen meghitt egyéni és közösségi élmény született nap mint nap, és azokból is mennyi ötletet, példát menthettünk meg, meríthettünk a továbbiakhoz.

Azok a szép napok...

„A szellem sohasem lehet vak”

(Romain Roland Szántóhoz intézett üzenete)

Ha Szántó György életét röviden jellemezni kellene, akár egy mondatban is összegezhetnénk, Sőni Pál szavaival: „*Rendkívüli élet, rendkívüli pálya, rendkívüli életmű.*” Ez a rendkívüliség egyrészt visszavezethető arra az első világháborúban szerzett homloksérülésre, amelynek következtében előbb egyik, majd öt évvel később másik szemére is megvakult. Ez a tragikus véletlen azonban nem állítja meg alkotói tevékenységében, a megvakult festő más önkifejezési formát választ, visszaigazolván Romain Roland üzenetét.

Az 1893-ban a (ma) szlovákiai Vágújhelyen született szerzőt a szülőföld emléke végigkíséri egész életútján. Ez a szoros összetartozás megjelenik később regényeiben is, önéletrajzi művén kívül számos más alkotásában feltűnik Vág-völgy, a zsolnai hegyek. A további életrajzi adatokat vizsgálva feltűnik a hirtelen fordulatok sokasága Szántó György életében, amely regényeinek szereplőire is jellemző. A Lugoson letett érettségi után a Budapesti Műegyetem építészeti karára iratkozik, amelyet később otthagy, és a Képzőművészeti Akadémiával próbálkozik. Azonban a háború kitörésével a frontra kerül, ott éri a homloksebesülés, jobb szemére megvakul. Életének ezután következő szakaszában négy hónap alatt egy tizenegy rézkarcból álló mappát és tizenhat olajfestményt alkot, azonkívül számtalan vázlatot, rajzot, amíg hirtelen a bal szeme is belső üvegtesti vérzés következtében elveszti látását. A *Fekete éveim* című önéletírásában Szántó György emlékezetes rajzát adja megvakulása történetének és drámai küzdelmének, valamint annak az emberi-művészi önmagára találásnak, amely a látásától megfosztott festőművészt új kifejezésformák megtalálása révén ismét az alkotók társadalmába emeli. Így talál az irodalomban a szavak és gondolatok segítségével új művészi kifejezési formát.

Szántó György munkásságának két, egymástól jól elkülönülő szakaszára felfigyelve megállapíthatjuk, hogy hatalmas terjedelmű életművének irodalomtörténeti értékelése mindmáig nem egységes. Az egyértelműen méltató, kivételes tehetségét hangoztató kritikától egészen az álirodalom művelésének vádját felhozó véleményig hallhatunk ítéleteket. Kétségtelen, hogy Szántó második korszakának dús termése, történelmi témájú ifjúsági regényeinek sorozata szolgáltatót okot erre az ellentmondásra. Véleményem szerint azonban érzékelhető egyfajta mellőzés a kortárs irodalom és

irodalomtörténet részéről Szántó György munkásságával kapcsolatban, hiszen figyelmen kívül hagyják alkotásainak rendkívül változatos skáláját, valamint az első korszaktól kezdődő törekvését és eredményeit az önreflexív művészregények és egyedi narratív technikák bevezetése tekintetében. Még olyan átfogó művek sem említik munkásságát, mint Harkai Vass Éva *A művészregény a 20. századi magyar irodalomban* című összegzése, melynek a huszadik század húszas és hatvanas éve között íródott sokszínű művészregényeinek felsorolásába bátran belehelyezhetnénk Szántó regényeit is.

Az 1933-ban, az Erdélyi Szépművés Céh kiadásában megjelent Stradivarit az olvasóközönség és kritika is a legsikerültebb Szántó regénynek tartotta. A Stradivari megszületésének és megírásának körülményeiről Szántó több ízben nyilatkozik önéletrajzi regényében a *Fekete éveimben*:

„Zsigmondházára új regény tervével mentem. Érdekes, egyenesen izgató regénytéma volt. Néhány hete újsághír jelent meg a lapokban, hogy felfedezték a Stradivari-hegedűk titkát. Egy régi cremonai ház padlásán megtalálták Antonio Stradivarinak, a híres hegedűkészítőnek a Bibliáját. A Biblia fedőlapjának a belső felét lefejtették, és ebben fontos feljegyzések voltak a hegedű arányszámaira, valamint a lakkozás, pác, és egyéb mesterségbeli csíziókra vonatkozóan. Unokabátyám, Neubauer Pali is írt ezekről a hírekről egy úgynevezett színeset, a Prágai Magyar Hírlapban. Cikkében kifejtette, hogy ha valóban találtak volna is feljegyzéseket abban a bizonyos Stradivari-bibliában, nagyon is kérdéses, tudnak-e ezek alapján olyan hegedűket készíteni, melynek a hangja Stradivari hang lesz.”

Az alkotás egy szabadon csapongó hegedűverseny mintájára íródott, végletesen megtörve a linearitást. A *Stradivariban* már nem egy művész személye köré épül a cselekmény, hanem egy műalkotás, egy hegedű történetét meséli el, korszakról korszakra vándorolva, nyomon követve a hegedű tulajdonosváltásait. Így mutatja be a regény szereplőit is, mindegyiket valamiféle kapcsolatba hozva a titokzatos alkotással. Kiemelném azt a jelenséget is, amely a hegedűt mint titokzatos, misztikus alkotást kezeli, néhol felsejlik a démoni mű egy-egy árnyalata is. A hegedű tulajdonosait egymás után érő titokzatos balesetekről, érthetetlen, szerencsétlen eseményekről már az első fejezetben beszámol a jelenlegi tulajdonos, akinek életében is megfigyelhető a „misztikus balvégzet”: a háborúban szerzett sebesülése következtében elveszíti bal kezét és jobb lábát, így a hegedülésről le kellett mondania.

Megjegyzendő, hogy Szántó önéletrajzi regényében is megjelenik a regény írása során a misztikus balvégzettől való félelem, ugyanolyan érthetetlen, szerencsétlen események környékezik őt magát is, mint regényének szereplőit.

„A munka sodra egyre jobban magával ragadott, már nem én uralkodtam rajta, hanem ő énrajtam. Mintha valami sátáni hegedűs, valami E. T. A. Hoffmann-féle kísérteties szörny húzta volna, és nekem az ő játékanak tempójára kellett volna írnom, miközben Adél negyvenfokos lázban feküdt. Sokszor az örület környékezett. Azt hittem, a regényen végigvonuló végzetes hegedű okozta Adél betegségét, az én ingerültségig felfokozott idegállapotomat is... Azon gondolkodtam többször, hogy bedobom a tűzbe az egész kéziratot, akkor Adél meggyógyul, én megnyugszom, és valami nagy szerencsétlenséget hárítok el. Mintha magát a végzetes hegedűt semmisíteném meg.”

(Szántó, 1982, 463.)

A szerkezeti sajátosságokban radikális újítást hozó regényben a történet úgy kerekedik ki, hogy a négy „tételben” megírt események két helyszín és két időszik szerint váltakoznak, egy fejezet a 17. századi cremonai eseményekről tudósít, a hegedűt készítő Antonio Stradivarit helyezve fókuszpontba, míg a másik réteg a Szántó korabeli Berlin eseményeit, művészfiguráit és mulatóhelyeit tárja az olvasó szeme elé, kiemelve Gobby Eberhardt alakját, aki később megalkotja a hegedűversenyt, a Stradivari-hegedű életét bemutató zeneművet, a regény eseményeit négy tételbe sűrítve. A hegedűverseny formájában megírt regény négy tételben fogja át az eseményeket, az első fejezetcím mellé mintegy utasításképpen hozzárendeli az *Allegro con brio* (jelentése: élénken, gyorsan, hévvel) zenei előadásmódot jelző kifejezést. A további négy fejezetre is

a tétel kifejezést használja, ezek mellé is hozzáilleszti az előadás módját jelző utasításokat, a második fejezet a *Largo sostenuto* (Méltóságteljesen ellassuló), a harmadik az *Adaggio con fuoco* (Belső tűzzel), a negyedik a *Presto agitato* (Hevesen, szenvedélyesen) utasításokat kapja.

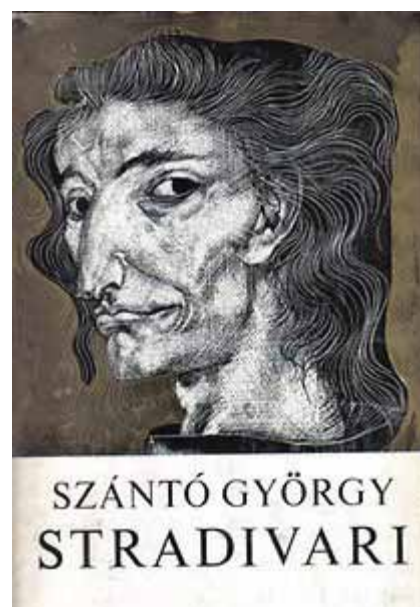
Az első „tételben” megismerkedhetünk a regény főbb alakjaival, valamint az igazi főszereplővel, s hegedűvel is. A *Praeludiumnak* címzett bevezető rész után 1908 és 1667-1668 eseményei változnak oly módon, hogy előtérbe helyezik a főbb figurákat, Kurt Thiessent, Antonio Stradivarit, Gobby Eberhardt alakját. A hegedű történetének kivonataként az 1908-as eseményekben egy névjegyzék, mely végigköveti a tulajdonosváltást, megsejtetve azt a misztikumot, mely körülengi a titokzatos Stradivari-alkotást. A névjegyzék tulajdonosait csupán muzsikusként kötötte össze és az, hogy „Mindannyit érthetetlen balvégzet üldözte” – mondja ki a jelenlegi tulajdonos, Kurt Thiessen. Az utolsó alfejezet, *Változatok a g-húron* címmel az olvasó elé tárja a hegedű történetét, megalkotásától kezdve egészen a jelenig, tulajdonosainak váltását véve alapul. Olyan figurák képét mutatja be, akik nemcsak birtokolták a hegedűt, közülük egyesek hivatásos művészeknek is számítottak, azonban művészetük valamilyen okból kisiklott. Szántó a történelmi korok megrajzolása mellett néhol az olvasó elé vetíti egy-egy korszak jellegzetes művészfiguráját is. Az első tulajdonos Cavalliere Salvatore di Toscano élettörténetéből megtudhatjuk, hogy saját tehetségének esett áldozatul, családja, a régi vagyion és dicsőség visszaszerzése érdekében, a tökéletesebb énekhang céljából kasztráltatta a még gyermek Salvatore-t. A másik hivatásos művész Henryk Wieniawski, aki tehetségét, művészetét, energiáját, pénzét szeretője szeszélyeinek rendeli alá, végül egy moszkvai kórházban hal meg, koldusként.

A regény második részében Gobby Eberhardt tanítványai képében Szántó felvonultat jónéhány 20. századi előadóművész-típust: a teljesítményorientált, vasakaratú német-amerikai Harold Eisenberget, aki a hegedűt jó üzletnek fogta fel, amelyből kellő befektetés árán tekintélyes haszonra tehet szert, a kristálytisza, gépies precizitással játszó, hideg Clara van Selfoutot, az elmélyedő, átszellemült dekadens Cesare Lenarduccit, a könnyed, csillogó és szellemdús Sebastiano Lenarduccit, a virtuóznak ígérkező, kiszámíthatatlan ingyentanítványt, Casimir Wisnovskyt, a berlini perspektívából „egzotikus” Babocsányi Pistát és a csodagyereket Trudét. Ezekből a művészszerelőkből azonban mégis hiányzik valami, egyik sem ölti magára az „ideális” előadóművész alakját, s valamilyen módon a háború után mindegyik elveszti szerepét, meghal, sebesülése miatt elveszti a hegedűlés képességét, vagy

egyszerűen felhagy a művészszeressel. Szántó azonban Gobby utolsó tanítványában megadja a felsorolt művészek ellenpontját, Rachel Grünt, akinek előadására írta a hegedűversenyét. Az utolsó tanítvány hirtelen halálakor megsemmisíti zeneművét is.

Szántó György életműéből kiragadva *Stradivari* című regényét, levonható tanulságképpen elsősorban az, hogy a kortárs kritika ok nélkül mellőzi ezt a kivételes formai virtuozitással dolgozó szerzőt. Művészregényeiben nemcsak a művészfigurák reprezentációjára törekszik, bemutatva a különböző korszakok művészideáljait és ellentéteként a dilettánsokat is, hanem olyan lényeges kérdéseket is boncolgat, mint az elődök és az utódok viszonya, alkotás és utánzás határainak felállítása. Művészszerelőiben nem csupán a történelmi korokból ismert személyek életét, egyéniségét reprodukálja, hanem szereplői segítségével hangot ad saját művészetfelfogásának is, többször olyan közel hozva szereplőjét saját személyiségéhez, hogy az bátran Szántó-alteregónak tekinthető.

Nyári Andrea

Irodalom

BALÁZS Imre József: A többszörös művészregény. Szántó György: *Stradivari*. In *Helikon*. XVI. évf., 2005, 428.14–15.

SŐNI Pál: Szántó György. In *Uő: Írói arcélek*. Bukarest, Kriterion, 1981, 50–78.

SUGÁR Erzsébet: A kiadásról. In Szántó György: *Stradivari*. Kriterion, Bukarest, 1884, 466–468.

Az erdélyi és bánági magyar újságírók kongresszusa Nagyváradon 1930. július 6-án. Az első sor közepén Szántó György, jobbján felesége, Brandeisz Adél, mögötte Krenner Miklós. Szántótól balra a második Tabéry Géza író, mellette az aradi Reicher Jenő.

Leszkay további szereplése Váradon

Az 1894-es évadban Leszkay alaposan átszervezte társulatát, elsősorban a női gárdát. Legérzékenyebb vesztesége a Somló és Bács házaspár távozása volt. Így ebben az évben Hunyadi József lett a rendező. Új női nevek tűntek fel: Delli Emma, Fenyvesi Margit, Kaczér Nina, Körössy Juci, Novák Irén és Pajor Ágnes. A társulatot 26 tagú kórus és 20 főnyi zenekar egészítette ki.

A nyitó előadás Verdi-operával, a *Trubadúrral* kezdődött. Leszkay alaposan felújította műsorát. Ebben az évben 9 opera-, 11 népszínmű- és 24 operett-előadás volt. A műsorban a magyar újdonságok, a klasszikus remekművek és a kortárs világirodalom alkotásai szerepeltek. Leszkay már az évad kezdetén meghódította a város közönségét, és rengeteg dicséretet kapott. A sajtó is agyondicsérte Leszkayt. A színházi évadot nagyon élénkítették a jól sikerült vendégjátékok. Ám a legnagyobb érdeklődést két művész vendégjáték-sorozata váltotta ki.

Újházy Ede júliusban lépett fel elsősorban vígjátékokban. A másik igazi nagy eseményt **Jászai Mari** hat vendégjátéka jelentette. A sajtó így írt:

„Ennek a csodálatos asszonynak olyan a termete, mint a görög világ mythikus Sapphoja. A közönség valósággal hipnotizálva, szinte delejes félálomban hallgatta az isteni művésznőt.”

A sajtó nemcsak dicsért, hanem a hibákra is rámutatott az obszcén szövegű bohózatok bemutatása alkalmával. Leszkay 1895 tavaszán újra átszervezte társulatát, amelyhez visszacsalogatta az egykori tagokat. A műsorvezető a kiváló komikus Rónaszéky Gusztáv lett. Rendezők Bács Károly, Benedek Gyula és Hunyadi József voltak. Barna Izsó volt a karmester, míg Krüger Károly a zenekari igazgató. Kétségtelen, hogy az 1895-ös év volt az addigi a legjobb Leszkay-évad. Az évad Echegaray *Bernardó Montilla* című drámájával kezdődött és Dennerly *Grant kapitány gyermekeivel* végződött. Elég sok magyar darabot játszottak, elsősorban Szigligeti, Csiky és Herczeg műveit. Bemutatták *Az ember tragédiáját* is.

16 Szövétnék, 2013. október

Osztatlan elismerés fogadta az opera-előadásokat is. Igazi művészi eseménnyé emelkedtek a nyárközépi opera-előadások, mivel **Strakosch Febea**, a torinói opera primadonnája július végén–augusztus elején énekelt Váradon. Elénekelte a *Traviata* Violetta szerepét, a *Parasztbecsület* Santuzzáját, majd a *Faust* Margitját.

A klasszikusok sem hiányoztak a repertoárból, mert a színház bemutatta a kor legújabb világirodalmi alkotásait is. Szeptember 8-án a társulat bemutatta Gerhart Hauptmann *A takácsok* című drámáját, amelyet a kiegyezés óta először, be is tiltottak. A botrány természetesen ismét tömegeket vonzott a színházba. A nyári évad folyamán felléptek Váradon: Diósyné Handel Berta, Fenyvesi Emil, Boros Ferike, Kaffkáné Hegyesi Mari, Ivánfi Jenő és Vukovich Aranka.

Fenyvesi Emil

Leszkay mintegy 8000 forint hiánnyal zárta a váradi évadot. Így az igazgató a következő évadra már nem kérte a színekért. A váradiaknak fájt a válás, mert a legnépszerűbb igazgató volt. Szerencsére a földbirtoka kisegítette a bajból, és tovább vezette az aradi társulatot. Majd egy nyár kihagyásával újra Váradra hozta társulatát.

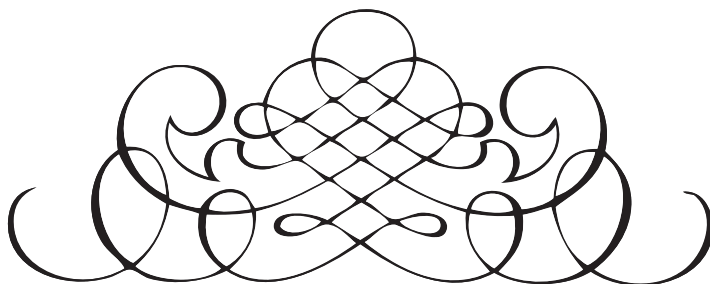
Az 1897-es évadnak **Jászai Mari, Gál Gyula, Gyöngyösi Izsó és a Vízvári család** vendégszerplése kölcsönzött érdekességet. Az évad újdonságai Murai Károly *Cziterás*, Kövesi Albert *Vigéczek* és a *Nagyváradi varrólányok*, Jókai Mór *Keresd a szíved* stb. művei voltak. Jászai Mari vendégszerplése alkalmával kifejtette óhaját, hogy szeretné az **ELEKTRÁT** nyílt, földetlen helyen eljátszani, mint azt görög színpadon a népnek bemutatták. Az ifj. Rimanóczy Kálmán tervei szerint elkészült görög színpadon 1897. augusztus 15-én folyt le az előadás. Nagyvárad ennek révén a „**Magyar Bayreuth**” nevet nyerte el. Ezzel az évaddal lezárult egy fontos korszaka, az Arad-Várad színiszövettségnek.

1898-ban a váradi színekért a kolozsvári színház intendánsa, Bölönyi József nyerte el, három évre. 1898. augusztus 26-án zajlottak le a váradi színészet 100 éves fennállásának jubileumi rendezvényei. A jubileumi ünnepség kezdeményezője és rendezője **Náményi Lajos** volt. Az ünnepségen elhangzott, hogy a Krecsányi-évek, a debreceni színiszövetkezet és a kolozsvári színészet váradi működése egy-egy dicsteljes lapja a váradi színészetnek. Az 1898-as nyári színi évad végén a fabódénak becézett öreg nyári színházban utoljára eresztették le a függönyöket. Ezzel lezárult egy hosszú periódus Várad színészetében. Az új korszak 1900. október 15-én kezdődött, amikor is megnyitotta kapuit az új állandó közsínház.

Az állandó színház megnyitásával Nagyvárad új életerőt nyer, társadalmi élete fellendül, és létrejön a színészet új megerősödött fészke.

Gál Gyula

Összeállította: **Makai Zoltán**

Tóth Sándor Attila

PERECSENYI NAGY LÁSZLÓRÓL

(Biográfia és az életmű)

A vármegye szolgálata és a kisbirtokosi literátusi életforma

PERECSENYI NAGY László (1771–1827) családjának és saját életének is fő színtere Arad megye s annak közjogi szolgálata.¹ A Kraszna vármegyei Perecseny helynévből veszi előnevét, ahol őseinek ott, valamint Szőlősen és Zilahon voltak adományos birtokai. A család tisztviselői nyomdokain haladva 1798-ban már Galsa mezőváros esküdt nótáriusa, azaz jegyzője. 1790-ben pedig Bihar megye jegyzőjének, az erdélyi báró Vay Lászlónak lett az íródeákja, ki őt kedves tanítványának tekintette. 1801-ben *cameralis notariusként* szerepel, és mint Arad vármegye esküdtje 1803-ban költözött át Almásra, a megye kis eldugott falujába. Amíg írói munkásságával, klasszikus mintáinak követésével az érvényesülést és a kitörést kereste, korának és környezetének szinte minden híres emberével levelezett, önmaga az elszigeteltség kiúttalanságát szenvedte el. Élete tipikus példája a felvilágosodás korában a latinításon keresztül az európai értelmiségi módon kitörési lehetőséget kereső literátus értelmiségnek. Ezek

az írók regionális helyzetükből adódóan kikerülnek az irodalom fő vonulatának áramlataiból, de a decentralizált irodalomkép meghatározottságában, városuk lokalizációjában (Pozsony, Kassa, Arad, Sárospatak stb.) a literátusságból adódó latinitással (és/vagy magyar nyelvűségével) vagy csökkenteni kívánják viszonylagos elszigetelődésüket, vagy új vonulatokat igyekeznek teremteni, melyek azonban csak néha találnak vissz-

hangra a kortársak között, az utókor pedig másságuk miatt sem igyekszik elfogadni törekvéseiket. Ez utóbbi történt Perecsényi Naggyal is, aki 1804-ben *Orodias* című kötetének nagyobb részt latin és magyar elégiáival törekedett kitörni elszigeteltségéből, melyben Arad vármegye közéleti személyiségeit dicsőítette, miközben a nemzeti kultúra viszonyrendszerét és pártfogóit is megörökítette. Életművének bemutatásából itt csupán latin kötetének áttekintését választottuk, melyről a későbbiekben szólnunk.

Literátusi, tudósi munkájáért, mint keserűen panaszs-

Eötvös József Főiskola, Baja

Tóth Sándor Attila

A DEÁKOS NEMESI ÉLETFORMA ÉS A NEOLATIN VERSKULTUSZ

Perecsényi Nagy László *Orodias* című kötetének
kortársaihoz szóló versei

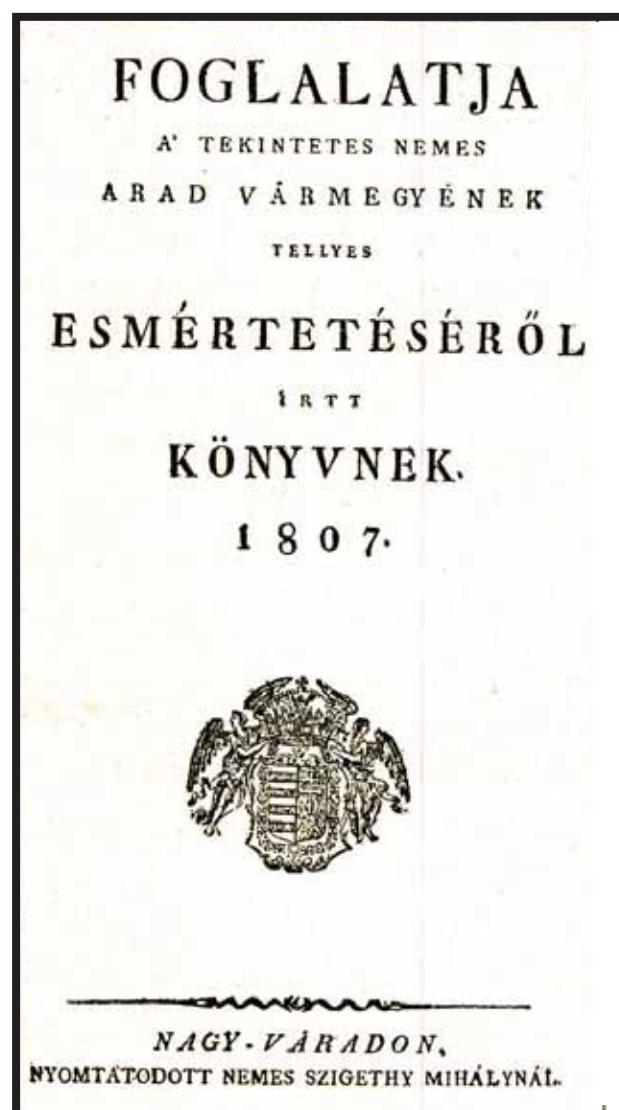

Eötvös József Főiskolai Kiadó

kodik, semmi jutalomban nem részesült, sőt, verses-
 kötetét is ingyen osztotta szét. Mindössze abban látta
 tudós munkájának hasznát, hogy a könyv megjelenése
 után Bohus János elengedte neki a galsai szőlőben ter-
 mett bor után járó tizedet. Mecénások akadtak ugyan,
 de nagyszabású munkáit, könyvvásárlásait azzal a ke-
 véске pénzzel nem tudta finanszírozni. Tudósi erőfeszí-
 téseinek eredményeként a jénai mineralógiai társaság
 1804-ben tagjának választotta meg. Tudományos tevé-
 kenységét Arad megye monográfiája megírásának ter-
 ve jellemezte az 1805-ös évtől kezdődően, mely gyűj-
 tőmunkát szinte haláláig folytatta. 1807-ben az alispán
 megengedte neki, hogy Borosjenőbe költözködjön,
 hova a feljegyzések szerint hatvanhárom szekérrel át is
 telepedett Nagy János szolgabíró házába. A megyéből
 szinte ki sem mozdult, de nagy elánnal tájékozódott az
 erdélyi és magyarországi, valamint a külföldi esemé-
 nyek iránt. 1811-ben Párizsba Maury érsekhez hatnyel-
 vű (magyar, latin, német, francia, szerb és román) ver-
 set küldött Napóleon fia születésének ünneplésére. Hét-
 köznapi szorgos literátori munkával teltek, s életének
 további eseményeit valójában könyvtárának gyűjtésén
 kívül a vidéki életmódhoz járuló literátusi kapcsola-
 tainak alakítása, valamint műveinek, írásainak megjele-
 nése jellemezte. Cikkei, tanulmányi, írásai helyet kap-
 tak az 1810-es évek reprezentáns folyóirataiban, buzgó
 munkatársa a Kultsár István által szerkesztett *Hazai
 és Külföldi Tudósításoknak*, a *Magyar Kurir*nak és a
Tudományos Gyűjteménynek. Életéről naplójában írt
 följegyzésein kívül alig tudunk többet – írja Szinnyei
 József –, mint hogy halála előtt néhány évvel szélütés
 érte, teste egy része megbénult, de lelke éberségét élete
 végéig megtartotta. A tiszteletbeli szolgabíró ötvenhat
 éves korában, 1827 júniusában halt meg. Az akkori hír-
 lapok, melyeknek szorgos munkatársa volt termékeny
 írói fénykorában, csak az év végén, hallomás után ér-
 tesültek haláláról, s így mentegette magát az egykor a
 Perecsényi Nagy tollából sok hírt, tudósítást és tanul-
 mányt közlő *Hazai és Külföldi Tudósítások* akkori re-
 daktora: „Hazánknak tudósai, ámbár életökben a ma-
 gok pályájokon nevezeteseek, megesik mégis gyakran,
 hogy holtok után hamar feledékenységbe jutnak.”²

Perecsényi Nagy kétség kívül igen termékeny írói
 munkásságát, melyet a róla szóló igen szűk szakiro-
 dalom néhol kórosnak bélyegzett, mind saját korában,
 mind a késő utókor vonatkozásában nagy hallgatás
 jellemezte. „Ha *szövegének* nincs is helye a magyar
 költészet értékes, maradandó alkotásainak antológiá-
 jában” – írja Radó György³ észt témájú eposzát vizs-
 gálva (*Szakadár esthonnyai magyar fejedelem bújdo-
 sása*, 1802) – „mégis figyelemre méltónak tarthatjuk
 értékes könyvtárát, kora több nevezetes emberéhez írt
 leveleit és alkalmi költeményeit, és – amire az utókor is

felfigyelt – nyelvészeti törekvéseit.” Nem tartjuk mel-
 lőzhetőnek azonban tucatnyi megjelent műveinek fel-
 térképezését, ismertetését s a kor irodalomtörténetében
 ezek helyének kijelölését sem. Ez a latinul és magyarul
 egyaránt verselő költő írt szentimentális versezeteket
 (*Mezengy, az az pásztori vers*, 1801.; *A busongó Ámor*,
 1806.), regényes szerelmi históriákat (*Léta magyar vi-
 téz*, 1800.; *Orithia magyar amazon története*, 1804.;
Heroineis, 1817.; *Magyar amazonoknak története*,
 1827.), történeti hőskölteményeket (*Orodias*, 1804.;
Gallias, 1816.). Érdekes adalékot nyújthatnak nyelv-
 szeti fejtegetései is a korabeli kialakuló történeti nyelv-
 tudomány vonatkozásában, melyek közül a *Vélekedés
 a magyar nyelvről* (1807) és a *Mester szavak* (1822)
 című nyelvtudományi eszmefuttatásait érdemes sze-
 mügyre venni.

*Perecsényi Nagy László első aradi monográfiája.
 Öt év alatt készítette el, műve száz írott ívre ter-
 jedt. Kéziratát 1807-ben letette a Nemzeti Múzeum
 könyvtárába, ott őrzik most is. Csupán egy 16 oldalas
 ismertetést nyomtatott ki róla Nagyváradon.*

Mindez azt mutatja, hogy Perecsényi Nagy irodalmi törekvései ugyancsak kimaradtak az irodalmi kánont képező *strukturált*⁴ irodalomtörténeti vonulatából, bár építgette irodalmi kapcsolatait magával Kazinczyval is, valamint levelezett Révai Miklóssal, Virág Benedekkel, de a kazinczyas ízléstől korán elszakadó Horvát Istvánnal

is. Mielőtt rátérnék valódi célkitűzésünk megvalósítására, az *Orodias* című verseskötete latin versvilágának (és irodalomtörténeti helyének) megrajzolására, az irodalmi viszonyrendszerek korabeli feltérképezését illetően vessünk egy pillantást a kötetben közölt életrajzi vonatkozású költeményére, majd naplójára is.

Perecsényi Nagy László életrajzi verse az Orodias II. könyvében

Perecsényi Nagy László 1804-ben jelentette meg *Orodias* című kötetét, melyet a virágzó neolatin kultúra egyik utolsó nagy vállalkozásának tekinthetünk.⁵ „Valószínűen ő volt az utolsó” – írja Szörényi László –, „aki virágzó neolatin kultúrát akart teremteni Magyarországon, és ezért levélben fölkeresett és írásra buzdított mindenkit, akiről valamiképpen megtudta, hogy a latin Múzsának hódol.”⁶ Kötete három könyvből áll, melynek csak III. részében találunk magyar nyelvű költeményeket, zömét tehát latin versei alkotják. Erről a későbbiekben még szólnunk. A II. könyvben, a kortársakat és az országos és megyei előkelőségeket megszólító versek mellett, a XXIII. elégiában saját, versbe szedett, szubjektív biográfiáját írja meg, melynek címe: *ELEGIA, in qua ORODIADIS Auctor Biographiam suam synoptice describit* (vagyis: Elégia, melyben az *Orodias* szerzője saját életrajzát írja meg röviden).⁷ Korai életszakaszáról alig tudunk valamit, így az életrajz kiteljesítéséért érdemes vizsgálat alá vennünk e költeményét.

A száztíz soros, ötvenöt disztichonból álló elégia hat részből áll. Ezek a szülőhely dicséretét, a családot, az iskolákat, az álláskeresést, majd az aradi és almási letelepedést, végül pedig foglalatosságai között a versírás szerepét és szeretetét mutatják be. Nézzük azonban részleteiben.

A költemény felütésében a szülőhely, Nagyvárad dicséretét olvashatjuk: e szent föld táplálta őseit, melyet a Körös vize és fövénye tesz gazdaggá. A szerencsés földrajzi helyzet gazdasági szempontból emelte fel a várost, mely ősi püspöki székhely is. A vallás és a tudományok ápolása tovább gyarapította hírnevét. A következőket írja:

O Magnae merito titulis Urbs inclida VARDA!

Ortus o nostri dulce, sacrumque Solum!

Magnificam cito labenti quam ditat arena

Chrysius aurata, per cava dorsa fluens.

Praesuleae geminae Cathedrae quam laudibus augent:

20 Szóvetnek, 2013. október

Et Clariis ornat Pallas amica Choris.

Tellus quam vario Naturae uberrima fructu,

Atque Situ beat, et commoditate Fori.

Cuius Tecta, Laresque superbos incolit hospes

*Plurimus ex Clero, Nobilitasque frequens.*⁸

A következőkben a család bemutatásával folytatja: megemlíti atyját, anyját és testvéreit:

Tu, Patrem dulcem dederas mihi, nomine PETRUM,

Cui Consors, Genitrix MAGDALA nostra fuit.

Haec STEPHANUM, ANDREAM, Fratres, meque,
atque IOSEPHUM

Edidit: ast fuit hic mortuus ante diem.

Sic nos tres Fratres obeunti fata Parenti

*Mansimus, in Matris, pignus onusque, sinu.*⁹

A versszöveg utal tehát az apa, az anya és a testvérek személyére és a család sorsára. Perecsényi Nagy azonban nem elégszik meg ezzel, a szöveghez magyarázó jegyzetet fűz, melyben a következőket mondja: „Nemes ember volt az atyám, PERECSENYI NAGY PÉTER: anyámként pedig SZOMBATHY MAGDOLNÁT tiszteltem, aki kívülem elsőszülöttként JÓZSEFET szülte, majd ANDRÁST, és ISTVÁNT is, testvéreimet. Közülük JÓZSEF testvérem, amint máshol, ezen *Orodiasnak* II. könyve 120. lapján a magunk számára ismertté tettem, az életből a holtakhoz távozott. Őt korábbi halála miatt idejekorán követett az örök halhatatlanságoz az igen kedves atya a háládatos szülőanyával együtt. ISTVÁN testvérem pedig, Nagyváradon háza van, ő azelőtt Sauer Cajetán méltóságos gróf úr, nagyprépost írnoka volt; most pedig a tiszteletreméltó capitulumnak (káptalannak) gazdasági ügyintézője, és egyszersmind Nagyvárad városa kiváltságos káptalanja pénzváltójának vizsgálója. Továbbá, ami a mi igen régi nemes adománylevelünket és birtokosi jogainkat illeti, mi előnevünket a Kraszna megyei PERECSEN falura vezet-

jük vissza, amelyben, miként Nagyszöllösön (sic!) és Zilajon és ugyanott más szomszédos birtokainkon is, őseink Magyarország isteni királyaitól hűségük miatt a királyi trónnak és a hazának a legnehezebb időkben nyújtott hű szolgálataikért és érdemeiként nyerték el nevezett birtokrészeit, amelyeket idővel szépapáink gondatlansága és pazarlása miatt mások számára elzálogosítottak, s tőlünk, az utódoktól nagyon jogtalanul és kárunkra elidegenítettek.”¹⁰ A jegyzetben tehát, kiegészítve a versben elmondottakat: utal a testvérének, majd a szülőknek halálára, az életben maradt testvérek foglalkozására, majd nemesi előnevük történetét mutatja be, s szomorúan emlékezik meg a birtokok elkótyavetyéléséről.

Folytatva a verset: e részt lezárandó, elbúcsúzik ismét kedves szeretteitől, a verssel is engesztelő áldozatot nyújtván:

*O duram Lachesim! Quae ipsam melioribus annis
Et Matrem in tristes duxit anhelat rogos.
Patri hic Inferias, Matri, Fratrique parabo:
Nam frustra nimium Fata severa queror.
Sic illis potius Voto graviore parento,
Pacifice iaceant ossa sepulta, precans.*¹¹

A költemény következő nagyobb egysége iskolai oktatását s tanárait veszi számba. „Most már magamról beszélek” – mondja a versben, s kiemeli, hogy hosszú időszak az, amit tanulással tölt a szellem. Erre rátérően elsőként a váradi évek eseményeit említi: önmagát szorgalmas és jó képességű gyermekként jellemezve Nagyváradon kezdi az elemi iskolákat, pontosabban a latin *studia humanitatis* oktatási rendszerében a grammatikai osztályokat.¹² Kiemeli tanárát is: a grammatika mesterségére SZLUHA György (1747–1820) tanította, aki most Szekszárd városának papja.

*Artem grammaticam docuit me SZLUHA Professor:
Nunc Sexardensi Curio in Urbe sacer.*

A verssorhoz magyarázatot is fűz, melyben Szluha Györgyöt mutatja be kicsit részletesebben. A következőképpen jellemzi: „Nagyváradon a királyi főgimnáziumban három éven keresztül a grammatikai tanulmányokban művelődtem a professzor, az igen jeles férfi, a nemes és nemzeti SZLUHA GYÖRGY DEMETER által; ő a Szent Pál remeterend tudós presbitere, most Szekszárd városában, Tolna megyében plébános, és ugyanakkor ezen fő helyen a nemzeti iskolának igaz-

gatója. Latin és magyar nyelven kiadott költői művei ismertek.”¹³ Szluha nevét az előszó latin költői között is említi, így alakjára ott még visszatérünk.

A költemény szerint aztán a grammatika tanítását két kiváló latin poéta, JÓZSA Gergely és MIHALÓCZI György vette át:

*IOSA, MIHALOCIUS, tenero ostendere Poetae,
Pierides, vestrum nobile Delicium.*

Természetesen tudóskodó jegyzetében az ő személyüket is kommentálja.¹⁴ A verseskötet előszavának latin költői között szintén szerepelnek, így költői törekvéseiket majd ott mutatjuk be.

Folytatva a versben az iskolák felsorolását: szülőhelyét elhagyva Székesfehérváron folytatta tanulmányait, ahol a poétikai (és talán a retorikai) osztályban a tudós FARKAS György és POTYONDI Rafael (1750–1813) tanította.

*E Patria egrediens Albae peto moenia priscae,
Doctor ubi FARKAS, atque POTONDI fuit...*

Természetesen ehhez is megjegyzést fűz, melyben arról tesz említést, hogy a székesfehérvári királyi gimnázium tanulójaként e két érdemes, pálos rendi szerzetes óráit látogatta.¹⁵ A fehérvári évekről még megjegyezi, hogy a Múza is itt kerítette hatalmába, s itt vált a költészet művelői karának tagjává.

*Hicce novem nobis coepere favere Sorores:
Adlegitque suo turba canora choro.*

Fehérvárt elhagyva Győr következett, ahol – folytatva, ismételve a retorikai osztályokat – a tudós BALOGH Sándor (1743–1810) és ENTSHELYI Vince tanította.

*Non procul hinc Alba Iavarinum vado relicta,
Erudiit BALOG hic Rhetora et ENGELIdes.*

Az ő személyük jegyzetbeli méltatása sem maradhat el, hol a következőket írja: „Ugyanezt az iskolát ismételttem a Győri Királyi Gimnáziumban a meg nem vetendő professzorok s a, nagyon művelt és kiváló férfiak miatt. Itt tanított a nemes és nemzeti (az igen kiváló és nagytszeteletű) BALOGH SÁNDOR Úr, a győri egyházmegye világi presbitere, egykor jezsuita (ma már a komáromi monostor apátja, a győri katolikus egy-

ház kanonokja, pápai fődiakónus, a növendék papság mennyekbe vett Boldogságos Szűz Máriáról elnevezett szemináriumának és a szegény papoknak prefektusa, a szabad művészetek és a filozófiának doktora, a győri püspöki liceum igazgatóhelyettese, és a szent helyi tanács ülnöke) és *ENTSHELYI VINCE*, a Szent Pál remeterend presbitere; akik közül mindegyik közfényre bocsátva különféle izléses költeményeket nevet szerzett a magyarországi irodalomban.”¹⁶

Győrt elhagyva ismét más iskolát keresett, s maradván a Duna közelében, a pozsonyi királyi akadémián folytatta tanulmányait. Bensőségesen ír arról, hogy szíve hazafelé húzta, s mitológiai példákkal illusztrálja érzéseit. Végül Odüsszeusz is hazatért s Thészeusz is visszajuthatott az atyai földre. Pozsonyban kárpótolta azonban az a sok ismeret, amit tanáraitól kapott. A professzorok személyéhez kapcsolt magyarázó jegyzetében így emlékezik: „Pozsonyban a Királyi Akadémián a filozófiai tudományokat tanultam és a tudományokban megkaptam *HADALY KÁROLY* Urat, a szabad művészetek és a filozófia doktorát, a híres *Esztergom* megye ítélőtáblájának ülnökét, a tudományok göttingeni társaságának tagját: a kísérleti fizikában, és a mezőgazdaságtanban *PANKL MÁTYÁS* Urat, az esztergomi egyházkerület presbiterét, a filozófiai fakultás szeniorát, és a császári és királyi prágai gazdasági társaság tagját; ezeket a messze híres professzor urakat, akik mindegyike nyilvános előadásaiként szépen megszerkesztett és nagy tetszést aratva kiadott műveiket olvasták fel hallgatóiknak igen érthetően és ezáltal a legnagyobb haszonnal és segítségül. A logikában, metafizikában, az etikában és a filozófiatörténetben megérdemeltem azt a sorsot, hogy tanárom legyen a méltán igen magasztalt nagytiszteletű és jeles *NAGY PÁL* úr, az esztergomi főegyházkerület presbiter, a szabad művészetek és a filozófia, valamint a teológia doktora, már *Behel* szigeti apát, a katolikus egyház *Alba-Regalei* (Székesfehérvár?) öre és kanonokja (örkanonokja), a püspöki konzisztórium ülnöke. Végül a magyar királyság történetében a polgári, és az egyházi rendtartásban, az oklevéltanban és a királyok életrajzában ugyanott osztályrészemül jutott a már elhunyt *PEER JAKAB* professzor, a piaristák legműveltebb papja, a szabad művészetek és a filozófia doktora, kegyes lelkének a Jóisten adjon örök nyugalmat!”¹⁷

A vers folytatásában bensőségesen ír arról, mit is tanult e kiváló tanároktól: megismerte az érzékelésről szóló tanításokat, megtudta, hogy a lélek testetlen, s hogy a legfőbb *Létező* parancsára van minden egyensúlyban. Tanult azonban a tengerekről s a csillagokról, de világossá vált előtte a *Montgolfier* fivérek léggömbkísérlete s az üstökösök pályája is. Mindezt így összegzi versében:

22 Szövétnék, 2013. október

Vos mihi de Mentis sensu Praecepta dedistis:

Quae remanent animo tempus in omne meo.

Nempe incorporeis Animam constare figuris,

Et partem superae Sedis habere statam.

Omnia supremi librari Nutibus Entis:

Nulla suae causis Facta carere Manus.

Omnia et Oceani sub legem salsa vocari:

Non minus appositis Astra nitere scopis.

Cur ferat Arcturus, socio cum Orione, Ventos:

Et vaga dividui Luna labore equi?

Curve globo aethereis Mongolfius evolet oris:

Et fugiat medio Stella caduca polo?

Quid coma, quid timidi portendat barba Comatae:

Certus; an obliquo calle reflecta iter?

Quis status est Undae? quali prohibebitur arte?

Singula percepi sensibus ipse meis.

A költeményben tanulmányait lezárva áttér álláskeresésének, majd az Aradon való letelepedésének témájára. Nagy kedve volt a tanuláshoz – írja –, a közélet azonban hazaparancsolta. Azt mondja, hogy Lipót uralkodásának kezdetén hagyta abba tanulmányait (ekkor tizenkilenc éves) s fordult a megyei közélet felé. Visszatért Nagyváradra, de ott mintegy két éven keresztül hiába kopogtatott állásért. Így számol be reménytelen helyzetéről és Aradra költözéséről:

Nitimur incassum! Patrii sic limina Tecti

Desero: propitiam et quaerere cogor humum.

Postque meos casus, rerum et discrimina tanta:

Arradio accipio Iura, Laremque Solo.

Hic bis quinta mihi teritur feliciter aestas:

*Sortior et Meritis Munera digna meis.*¹⁸

A költemény további szakaszában áttér a szépírói mesterséggel s a költészettel való foglalatossága, majd néhány művének bemutatására. Költői pályájának kezdetét tehát az aradi (és az almási) tartózkodásra teszi. Az Aradon született költeményeket ifjú játékként fogja fel, s figyelmezteti az olvasót, ne is keressen nagy eszmei tartalmat műveiben. A vármegyei szolgálat teljesítése közben ugyanis a versírás jelentett csak számára némi felüdülést. A következőket írja:

Hic mihi ducendi Versus concessa facultas:

Sexque ego progenui, pignora nostra, Libros.

In quibus, Ingenii nihil est, quod quaerere possis;

Sed tantum tenerae munera parva Lyrae.

*Nolumus Officii semper tabescere curis...*¹⁹

A gondolatmenet folytatásában Perecsényi Nagy Horatius Maecenas-ódájának (*Carm. I.1.*) tartalmi elemeit s mondanivalóját hívja segítségül. A római poéta ugyanis arról énekel, hogy ki-ki a neki tetsző foglalkozásnak és kedvtelésnek örvend, így ő a költészetnek. Az aradi poéta ezt átvéve hasonlóan fogalmaz. Először – a horatiusi gondolatokat összegezve és sűrítve – a feladatok melletti kedves időtöltések és kedvtelések bemutatása következik:

Alter aves laqueo, vel captat arundine pisces:

Alter adit silvam, persequiturque feras.

Hic vigil insomni traducit tempora lusu:

*Hic peregrinus aquas; vel mage Regna subit.*²⁰

A folytatásban pedig kijelenti, hogy ő a kedvtelések közül csak a versírásnak hódolhat, s nagy igyekezettel gyűjti verseit:

Ast ego, consumens nostros inglorius annos,

Pegasisidum solita tempus in arte tero.

Mittimus interdum, prout hic congesta, videtis,

*Ad claros Studiis verba ligata Viros.*²¹

A továbbiakban a költemény hangneme mindinkább elkomorodik. Mintha a versírás is csak menekvés (nem kedvtelés!) lenne vidéki életkörülményeinek elviselésében. Itt pedig e provinciális élethelyzetre jellemző és abból adódó nyavalyáit sorolja fel fájdalommal. Bizony, a gyógyító orvos távol marad e vidékektől, ő lehetne istenként vigasztalója, s patrónusa is, mint Mária.

Sed quoniam crebris stomachi cruciatibus uror,

Crescit et hoc, alio saepe premente, Malum:

Rarus in hac residet succurrens parte Machaon,

Distat ab Almasiis Phillyridesque iugis.

Ipse mihi DEUS est, medicae Podalirius artis,

*Cumque Poli sancto Virgo MARIA Choro!*²²

Hattyúi, fájdalmas ének tehát az övé, műfaja pedig a gyászt kifejező elégia:

More Caystriacae modulator mea fata volucris:

*Et vivo tacitum funus adorno mihi.*²³

A költemény végén az olvasót szólítja meg: méltassa ezeket a hevenyészett alkalmi verseket, s egyúttal kéri – a műfaji és a janusi hagyományoknak megfelelően –, a vers végén közölt sírfeliratot majd vesse fejfájára. Ez pedig a következő:

„VARDIA me genuit: Studiis diversa colebat

Urbs: reliquam vitam foveat Arad humus.

Léta, Mezengy, Szakadár, pulchrae status Orithiae,

Ilias, Orodias, sunt, mea Scripta, Libri.

Hos si Lector amas nostros Studiose Labores:

Dic! locus huic NAGYIdi sit regione Poli.”

(Engem VÁRAD nemzett: a tudományokban különféle város művelt ki: a hátralevő életet Arad földje segítse. Léta, Mezengy, Szakadár, a szép Orithiának esete, Ilias, Orodias című könyvek az én írásaim. Ha jóindulatú olvasó, ezeket a munkáinkat szereted: Mondd! Ennek a NAGYNAK az Ég vidékén legyen helye.)

A befejező epitáfium soraiban keveredik a janusi hagyomány és a horatiusi Maecenas-óda befejezése. Megemlékezik Nagyváradról, majd tanulmányai városairól, végül pedig letelepedésének és életének helyéről, Aradról. Büszkén említi műveit (az *Ilias* valószínűen elírás, ismert viszont *Gallias* című műve), amiért, csakúgy, mint Horatiusnál, érdeme az égi megdicsőülés lesz.

*

Nyomon követtük Perecsényi Nagy életrajzi költeményét. A vers nagyobbik felében a költő méltatta szülőhelyét és családját, majd bemutatta iskoláit, s végül letelepedését. Az elégia gondolatai között azonban megtaláltuk a provinciális életkörülményeken, betegségén és hányattatásain való kesergést, melyet irodalmi érdemekkel szeretne enyhíteni. Ezért kéri sírfeliratában a költői dicséretének méltatását.

¹ Életére vonatkozóan elsősorban I. SZINNYEI József, *Magyar írók élete és munkái*, Bp., 1903. IX., 689–699.

² SZINNYEI, 1903., IX., 691.

³ RADÓ György, *Észt témájú magyar hősi eposz 1801-ből* = Filológiai Közlöny, 1963. 411–413.; különösen 413.

⁴ A kifejezés vonatkozásában HÁSZ-FEHÉR Katalin, *Elkülönülő és közösségi irodalmi programok a 19. század első felében*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2000. (Sok vonatkozásban.)

⁵ L. PERECSENYI NAGY László, *Orodias*, Magno-Varadini, 1804. (A versek pontos adatait alább közöljük.) A kötet címlapja a következő: *LADISLAI NAGY DE PERETSEN, Nobilis Hung. Magno-Varadinensis, comitatus Aradinensis Iurati adsectoris, et Ducalis Mineralogicae Societatis Ienesis sodalis ORODIAS*. Magno-Varadini, 1804. (A továbbiakban: PERECSENYI NAGY, 1804.)

⁶ SZÖRENYI László, *A neolatin költészet Magyarországon a XIX. században*. = Uő., *Memoria Hungarorum*, Balassi, Bp., 1996. 183.

⁷ PERECSENYI NAGY, 1804. 172–180.

⁸ Értelmező fordítása: „Ó méltán „Nagy” nevű város, híres VÁRAD! Ó édes és szent szülőföldünk! Ezt a nagyszerű várost gyorsan sodródó arany homokjával a völgyes hegyhátakon át folyó Körös gazdagítja. Ezt dicséretével a kettős püspöki székhely növeli: és a hozzá kegyes Pallas ékesíti híres kórusaival. Őt az igen gazdag föld a természet különböző gyümölcsseivel és fekvésével boldogítja, és a vásár hasznával. Tetőit és büszke otthonait igen sok klérusbeli házigazda és nagyszámú nemes lakja.”

⁹ Értelmező fordítása: „Te kedves atyát adtál nekem, Péter nevűt, akinek hitvestársa, Magda, a mi szülőanyánk volt. Ő szülte ISTVÁN és ANDRÁS testvéremet, és engem, és JÓZSEFET: de ő idő előtt elhalálozott. Így mi a szülőatyánk halála után hárman maradtunk testvérek, édesanyánk dédelgetett záloga és terhe.”

¹⁰ „Patrem habui Nobilem Virum, PETRUM NAGY de PERETSEN: Matrem autem venerabar MAGDALENAM SZOMBATHY, quae praeter me Primogenitum, genui IOSEPHUM, – ANDREAM, – et STEPHANUM Fratres. Ex his IOSEPHUS frater, ut jam alibi Orodias huius Lib. II. pag. 120. in nos retuli, de vita hac mortali excessit, quem prius obitu suo ad beatam Immortalitatem praecessit desideratissimus Pater cum inoblita Genitrice. STEPHANUS vero Frater, Magno-Varadini domicilium habens, antea Aulicus Cancellista erat Ill. D. Comitatus CAIETANI a SAUER, Praepositi Maioris; nunc autem est Venerabilis Capituli Actuarius Oeconomicus, et simul Capitularis Privilegiatae Magno-Varadinensis Civitatis Fri Inspector. Quod porro vetustissimam nostram Nobilitarem Donationem, et lura possessionaria concernit, nos Praedicatum nostrum ducimus a Comitatus Krasznensis Pago PERETSEN, in quo uti et Nagy-Szöllős, Zilaj, aliisque ibidem contiguus Possessionibus, Maiores nostri a divis Hungariae Regibus ob fidelia sua Throno Regio, et Patriae difficillimis temporibus praestita obsequia, et Merita notabiles possessionarias Portiones obtinuerunt, quae subin atavorum nostrorum incuria, et prodigalitate aliis oppignoratae, a nobis Posteris magna cum iniuria, et damno nostro sunt abalienatae.”

¹¹ Tájékoztató fordítása: „Ó kegyetlen Lachesis! Aki anyánkat a legjobb éveiben a szomorú máglyához vezette fuldokolva. Itt készítem el a halotti áldozatokat az atyának, az anyának, és a testvérnek: ugyanis hiába panaszkodom az igaztalan sorsra. Így azoknak inkább súlyosabb fogadalommal mutatok be engesztelő áldozatot, kérve, békében nyugodjanak eltemetett csontjaik.”

¹² Erről részletesen I. TÓTH Sándor Attila, *A latin humanitas poétikája I.*, Gradus, Szeged, 1998. 17–46.

¹³ „Magno-Varadini in Regio Archi Gymnasio per triennium in Grammaticis Studiis usus sum Professore, Viro praestantissimo, A. R. ac Cl. D. GEORGIO DEMETRIO SZLUHA, Ord. S. Pauli I. Eremitae Presbitero doctissimo, qui nunc Oppidi Sexardensis, in Comitatu Tolnensi siti, Parochus est, unaque Capitalis loci Vernaculae Scholae Director; editis Latinis, et Hungaricis pluribus Opusculis Poeticis notus.”

¹⁴ Mivel személyüket illetően a források igen szűkösek, idézzük

Perecsényi Nagynak a tanárait bemutató jegyzetét: „In Prima Humanitatis Schola ibidem nactus sum Professores Clarissimos, ac Eruditissimos Viros, GEORGIUM MIHALÓCZI, Comitatus Saárosiensis pago Héthárs oriundum, qui postea, ut Iuris Naturae, Publici Universalis, et Gentium Professor Publ. Ord. Ac in Regia Magno-Varadinensi Academia Facultatis Iuridicae Senior, obiit Magno-Varadini die 28. Mensis Iulii A. 1801. aetatis suae 51. et GEORGIUM IOSA, Presbiterum Seculare Diocensis Magno-Varadinensis, natum in Barót, pago Sedis Sicularum Miklósvar apud Transilvanos, qui aequae, iam prius, et Emeritus stipendiatum Professor Regius, et Parochiae Szöllősiensis ad Magno-Varadinum Administrator, die 1-a Februarii A. 1793. rebus humanis exemptus est Magno-Varadini aetatis suae 42. Uterque eorum vulgatis vita comite pluribus egregiis Poematibus bonam sui famam, et aestimationem apud Posteritatem reliquit.” (Vagyis: *A humanitas első iskolájában ugyanott kaptam meg e híres professzorokat és igen jeles férfiakat, MIHALÓCZI GYÖRGYÖT, aki Sáros megyében Héthárs faluból származott, és aztán, hogy a természetjognak, az egyetemes közjognak, és a nemzetközi jognak rendes professzora és a Nagyváradi Királyi Akadémián a Jogtudományi Kar szeniora lett. Nagyváradon hunyt el 1801. július 28-án életének 51. évében; és JÓSA GERGELYt, a nagyváradi egyházkerület presbiterét, aki Baróton született, Erdélyben a székyek miklósvári járásának falujában; ő még korábban, hogy hópénzes királyi érdemes professzor, és a szállósi parókia igazgatója lett Nagyváradon, 1793. évben február 1-jén távozott az élők sorából életének 42. évében. Mindketten életükben több kiváló költeményt téve közzé, jó hírüket, és megbecsülést hagytak maguk után az utókorban.)*

¹⁵ „In Regio Alba-Regalensi Gymnasio Secundam Humanitatis Scholam frequentavi sub doctrina, et institutionibus Clarissimorum Meritissimorumque Professorum, GEORGII FARKAS, et RAPHAELIS POTYONDY, Ordinis S. Pauli I. Eremitae Presbiterorum.” Farkas Györgyről nem találtunk adatot, Potyondi Rafaélról viszont tudjuk, hogy a Fehér megyei Válon lelkészkedett, az Ürményi család házi papja s Horvát Istvánnak jó barátja volt. L. SZINNYEI, 1906., XI., 96–97.

¹⁶ „Eandem Scholam repetii in Iauriensi Regio Gymnasio, frequentans eam sub haud poenitendis Professoribus, Viris perquam eruditis, et bonis, Cl. Ac A. R. DD. ALEXANDRO BALOGH, Presbitero Diocesis Iaurinensis Seculari, olim Societatis IESU (iam hodie Abbate R. M. V. de Monostor supra Comaromium, Cath. Ecclesiae Iaurinensis Canonico, Archidiacono Papensi, Seminarii Iunioris Cleri B. V. M. in Coelos Assumtae, ac Deficientium Sacerdotum Praefecto, AA. LL. et Philos. Doctore, Episcopalis Iaurinensis Lycoei Prodirectore, et S. Sedis Consistorialis Adessore), et WENCESLAO ENTSHELYI, Ord. S. Pauli I. Eremitae Presbiterio: quorum uterque emissis in lucem publicam variis Poematibus elegantissimis clarum sibi in Republica Hungariae Litteraria peperit Nomen.” Entshelyi Vincéről nincs adatunk, Balogh Sándorrol viszont bőségesen ír Szinnyei. L. SZINNYEI, 1891., I., 486–487.

¹⁷ „Posonii in Academia Regia Philosophicis studui Scientiis, habuit in Mathematicis D. CAROLUM HADALY de HADA, AA. LL. et Philos. Doctorem, Incl. Comitatus Strigoniensis Tab. Iud. Adsessorem, et Regiae Göttinganae Scientiarum Societatis Sodalem; in Physica autem Experimentalis, et Oeconomia Rurali Dom. MATTHAEUM PANKL, Presbiterum Archi-Diocesis Strigoniensis, Facultatis Philosophiae Seniore, et Caesareo-Regiae Pragensis Oeconomicae Societatis Collegam, Professores longe celeberrimos, quorum quisque abs se pro publicis Praelectionibus concinnata, editaque probatissima Opera Auditoribus suis evidentissimo, eoque maximo cum fructu, et amolumento praelegit. In Logica, Metaphysica, Ethica, et Historia Philosophiae Professore aequae celebratissimum fortunam habere merui A. R. ac Cl. D. PAULUM NAGY, Archidioecesis Strigoniensis Presbiterum, AA. LL. Philos. et SS. Theol. Doctorem, iam Abbatem Insulatum de Behel. Cath. Ecclesiae Alba-Regalensis Custodem, et Canonicum, Consistori Episcopalis Adsessorem. In Historia denique

Regni hungariae Pragmatica Civili, Ecclesiastica, Litteraria, et Caesareologia ibidem obtingit mihi, iam vita functus, Professor, Eruditissimus Scholarum Piarum Sacerdos, IACOBUS PEER, AA. LL. et Philos. Doctor, cuius piis Manibus sempiternam Deus Optimus det Requiem!"

¹⁸ Tájékoztató fordítása: „Hiába töreksziünk! Így az atyai ház küszöbét elhagyom: és a szívesen fogadó földet kényszerülök felkeresni. És bukásaim és oly sok viszontagság után: Az aradi földön kapok állást és otthont. Itt telik el számomra tíz év boldogan: és elnyerem érdemeimért a méltó feladatokat.”

¹⁹ Tájékoztató fordítása: „Itt nekem a versek írására engedtetett meg a lehetőség, és én hat könyvet írtam, a mi kedves zálogunk. Ezekben nincs szellemiség, amit kereshetsz; hanem csak az ifjúi lírának kicsinyke játéka. Nem akarjuk, hogy mindig a kötelesség gondjai között sorvadjunk...”

²⁰ Tájékoztató fordítása: „Az egyik madarakat fog hurokkal, vagy nádbottal halakat: a másik járja az erdőt, és üldözi a vadakat. Ez virrasztva álmatlanságot okozó mulatozással mulatja az időt: emez

idegenként járja a vizeket, vagy inkább a királyságokat.” L. Horatius, Ad Maecenatem. *Quinti Horati Flacci Opera Omnia*. A latin szöveg gondozása és a bevezető BORZSÁK István munkája. Corvina, Bp., 1961. 56–59. (A továbbiakban HORATIUS, 1961.)

²¹ Tájékoztató fordítása: „Én azonban, dicstelen töltve éveinket, a Múzsák szokásos mesterségében töltöm az időt. Néha elküldjük, miként az itt összegyűjtötteket is, a művekbe kötött szavainkat a híres férfiakhoz.”

²² Tájékoztató fordítása: „De mivel sűrű gyomorfájás kínja gyötör, nő ez a baj, gyakran mással is terhelve: ritkán tartózkodik ezen a vidéken a segítségre siető Machaon (az orvos), távol van Philyra fia (Chiron) az almasi hegygerincektől. Maga az ISTEN számomra a gyógyító mesterség Podaliriusa (orvosa), és az égnek szent karával Szűz MÁRIA!”

²³ Tájékoztató fordítása: „A caysriai madár (hattyú) szokása szerint éneklek sorsomat: és élve készítem önnön magamnak csendes gyászt.”

Matekovits Mihály
Arad

310 ÉVE MINORITÁK ARADON, A KÖZJÓ SZOLGÁLATÁBAN

Mindenható Örök Isten!

Telvé Ég és Föld a Te dicsőségeddel.

*A zsoldáros nem szűnik Téged dicsérni és áldani
jótéteményeidért, amikkel az emberiséget elárasztottad.*

*Eme egyetemes hálaadáson kívül, mi, aradi
katolikusok külön hálával tartozunk, hogy felállítottad
sátradat Arad városában Urunk 1702. esztendejében.*

*Ebben az évben gyúlt ki oltárunkon először az
örökmécses, mely, mint Isten gondviselő szeme, azóta
is őrködik örömmel, fájdalommal a mindennapok
terheivel elvegyített emberi sorsok felett.*

*300 éve őrködhetünk, Uram, hogy az olaj meg ne
fogyatkozzék a mécsesben.*

*Elődeink, testvéreink egy test és egy lélek voltak
mindig Arad népével. Saját költségen emeletes iskolát
építettek, nyomdát alapítottak, rendszeresen megjelenő
hitbuzgalmi lapot szerkesztettek a hit és a közerkölcs
javítására.*

(Szórólap az aradi minorita templomban a 300. évfordulóra
emlékező szentmisén).

Minorita szerzetesek sírhelye az aradi Felsőtemető főútjának végén

Az alábbi tanulmány korántsem teljes. Bár több száz oldalt, írást és dokumentumot olvastam el, minden alkalommal találtam még egy-egy újabb adalékot, olyan pluszt, ami nem hiányozhat az aradi minoriták tevékenységének bemutatásához. Nem is lehetnek teljesek a névsorok sem, hiszen abban az időben, amikor a minorita szerzetesek látták el Aradon a tanítást, két évtized alatt kb. 80 minorita atya volt tanító vagy tanár városunkban, majd a Rend vezetőinek intézkedései alapján maradtak, illetve mentek máshová tanítani, esetleg pasztorálni. Több olyan névvel találkoztam, akik rövid idő alatt többször is megfordultak az aradi Rendházban, de közben Nagybányán, Enyeden, Kolozsvárott, Marosvásárhelyen vagy Kézdivásárhelyen láttak el tanári feladatokat. Sok mozgás volt városunk és Miskolc, Szeged vagy Eger között is, több irodalmi alkotás egy helyen készült el, és már máshol lett kinyomtatva. De a rendszeres római magyar minorita gyónatók sem feledkeztek meg rendtartományukról, írásaikat ott vagy itt jelentették meg magyarul, a külföldön szerzett tapasztalatokat sokan a magyarországi

és erdélyi iskolákban kamatoztatták.

Aradon a XVIII. század második felében és a XIX. század első részében az elemi oktatás megszervezésén volt a fő hangsúly, de közben egyre erősödött a gimnáziumi oktatás, s ezen belül nagyobb hangsúlyt kaptak a reáltantárgyak. Ide sorolhatjuk a szokottakon kívül a természettudományt és a földrajzot is, hiszen néhány minorita szerzetes ezekben komoly szaktekintélynek számított.

De az utóbbi három évszázadban nemcsak az iskolákban vagy a lapokban, folyóiratokban találkozunk az aradi rendház lakóinak nevével, hanem a szociális közélet szervezésében, fenntartásában is. Jelen vannak a kórházakban, a kisdedóvókban, az aggmenhelyeken, a börtönökben és a pestisjárványok idején sem kímélik magukat. Természeti katasztrófák idején, elsősorban a rendszeresen bekövetkező Maros-kiöntésekkel, vagy az üldözöttek megsegítésében, a Rendházban az elesettek, a menekülők otthonra és védelemre találtak.

A Rendház vezetői sohasem törekedtek városi előjárósági címekre, de nem egyszer a város vezető tes-

tülete tekintette megtiszteltetésnek, hogy tiszteletbeli vagy rendes tagjai sorában láthassa valamelyik minorita atyát. A helyi lapok rendszeresen kértek írásokat a szerzetesektől, s ezek egy része nem csak vallásos jellegű volt, hanem társadalmi tanulmányok, irodalmi értekezések vagy akár pedagógiai írások kerültek nyomtatásba. Több olyan jelentős kézirat létezéséről is tudunk, amelyek sosem lettek kinyomtatva, de olyan jeles közírók vagy kutatók utalnak létezésükre, mint Márki Sándor, Fábián Gábor vagy később Burián János.

Összefoglalva, a minoriták három évszázad alatt Aradon rendszeresen a közjó szolgálatában álltak. Nem minden tevékenységük maradt fenn írásban, a több száz család vagy gyermek, akiknek megmutatták a fényt, esetleg életmódot változtatott, elindult valamerre – útmutatójára esetleg csak imájában, vagy abban sem emlékezett meg.

Az utókorra üzenetük marad: „*Dolgozni és imádkozni*” – „*Ora et labora*”. Hozzáteszem szerénytelenül: az aradiakért!

KEZDETEK – ISKOLA, NEVELÉS, TANÍTÁS

1702-ben figyeltek fel az aradiak, akik a várban levő templomba jártak vasárnaponként szentmisére, Höfflich Kamill minorita szerzetes prédikációira, lelki gondozást végző munkájára. Őt kérték meg ekkor, vállalja el köztük a lelkipásztori hivatal betöltését. P. Höfflich erre kieszközölte az engedélyt a katonai tartománytól, és lemondott tábori lelkészi állásáról. Átiratkozott a kölni német tartományból a magyar- és erdélyországi Szent Erzsébetről címzett minorita rendbe. Aradon telepedett le, és tartományfőnökei felhatalmazásából lelkes buzgósággal kezdte meg papi működését. A saját megtakarított pénzén (amit a tartománytól szolgálatdíj fejében nyert) és a jámbor hívek adakozásából befolyt összegben telket vásárolt magának, melyen kis kápolnát épített, melléje pedig nádfödeles egyszerű lakóházat emelt. Ezeket az épületeket a Rákóczi-betörés alkalmával 1707. július 16-án a kurucok fölégették. A kuruc fölkelés csillapodásával Kamill atya az elmenekült német lakossággal visszatért Aradra, és új templom építéséhez fogott.

1715-ben a minorita atyák elemi iskolát indítottak, ahol a rend tagjai tanítottak, németül és latinul. De 1745-ben, mert kinőtték már az elemi iskola kereteit, megnyitották az első magasabb fokú iskolát (líceumot), amely a Notre-Dame nővérek irányításával működő Zárda-iskola mellett Arad város kulturális fejlettségét magas szintre emelte. 1745. november 18-án nyílt meg az aradi minorita kolostorban a gymnasium I. osztály, majd a következő években ezt a II., III. és a IV. osztály követte. De mivel ezt is kinőtték, a Rend saját költség-

gén megvett egy szomszédos házat, és kiterjesztették az iskolát ide is. A szerzetesek 1745 és 1776 között minden fizetés nélkül tanítottak, ez utóbbi évben Mária Terézia királynő „*a tanárkodó minoritáknak fizetést is rendelt*”.

1822. október 12-én Arad saját költségén emeletes iskolát építtetett a Templom utcában.¹ Az épületben 2 fiú- és egy leányosztály, valamint egy rajziskola nyílt meg. Ez volt az úgynevezett belvárosi iskola, ezen kívül még létezett 6 iskola. A rendtagok számának bővülésével és a gyerekek szaporodásával az iskola is tovább bővült; ugyanakkor egyre több tantárgy jelent meg tantervben. 1854-ben ezeket a tantárgyakat tanították: hit-tan, latin nyelv és klasszikusok, görög nyelv és klasszikusok, magyar nyelv és irodalom, német nyelv és irodalom, történelem és földrajz, szám-, mennyiség- és mértan, természetrajz és természettan, lélektan. Ebből is látszik, mennyire színvonalas tanítás folyt az aradi minorita iskolában.

1845 és 1873 közötti minorita igazgatók: Emerich Rudolf, Lakatos Ottó, Lidy Nándor, Markovits Rókus, Olsavszky Erazmus és Sujánszky Eusztách atyák. Ez idő alatt 80 minorita pap-tanár oktat a gimnáziumban.

1873-ig tanítottak ők, amikor a városi tanács tanárainak át kellett adniuk a tanítás vezetését, mert ekkor, más iskolákhoz hasonlóan, az Aradi Gimnáziumot is államosították.

Az 1918-as változásokkal, amikor az aradi magyarság kisebbségi sorba került, a minorita atyák ismét népük mellé álltak, Lakatos Ottó plébános-házfőnök vezetésével (aki csak névrokona a város történetét megíró, már említett minorita szerzetesnek). Tiltakoztak a Bibich alapítású Királyi Főgimnázium államosítása ellen, hiszen az Alapítvány szövegezése szerint az épület a minorita rendet illeti.² A rend vezetősége küldöttséget menesztett Nagyszebenbe, beszéltek Iuliu Maniuval is, de eredménytelenül. Ezért gyorsan egyházi iskola felállítását kérték, amit a Kormányzótanács 16886/1919-es rendeletével meg is adtak. Így jött létre az Aradi Római Katolikus Főgimnázium, amely az első időben a minoriták által bérelt vagy kölcsönzött épületekben helyezte el osztályait. Az új épületet 1923-ban avatták fel, Pacha Ágoston temesvári püspök szentelte fel az iskolát. A Római Katolikus Egyházközség tulajdonosként az Aradi Minorita Rendre bízta az intézmény gondnokságát.

Ezután 25 év alatt állandó küzdelem folyt a hatóságokkal, hiszen az iskola nyilvánossági jogát sűrűn megvonták, változatos indoklásokkal. Az igazgató 1922 és 1943 között, haláláig, Fischer Aladár volt, a tanárok civilek voltak, a katolikus vallást tanította egy-egy minorita szerzetes. Oláh Ferenc rendszeres tanára volt a Katolikus Főgimnáziumnak, dr. Gruber Ernő plébános

hittanon kívül, megfelelő tanár hiányában, latin nyelvet is tanított.

1948-ban államosították az iskolákat (is), elvették az egyházi vagyonokat, de érdekes, hogy a hivatalos közlönyökben megjelent felsorolás sokszor gyorsan készült, felületes irományok voltak, de jogi következményekkel. Így elfelejtették az államosított oktatási épületek között felsorolni a Flórián (Csajkovszkij) utcai bennlakást.³

Gruber Ernő plébános továbbra is jó kapcsolatot tartott fenn az iskola tanáraival, amely Magyar Vegyes Líceum⁴ néven működött tovább.

Az Aradi Minorita Rendház az 1989-es változások után ismét az iskola segítségére sietett. A 2002-es önállósodáskor nagyobb összeggel segítette a tatarozási munkálatokat, minden évben az ünnepélyes ökumenikus tanévnyitó színhelye a minorita templom. A vallásoktatás visszaállítása után, szakképzett tanárok hiányában katolikus hittant tanított a Líceumban Csergő Ervin, Bogdan Adamczyk, Blénesi Róbert minorita atya és Huszka György testvér.

Az oktatás mellett az aradi minorita atyák szerepet vállaltak a beteggondozásban is. Rendszeresen jártak kórházakba, idősek otthonába, gyermekmenhelyekre és idős személyek otthonaiba is.

ARADIAK KÖZÖTT

A tűzoltók védőszentje, Szent Flórián tiszteletére 1753-ban szenteltek kápolnát (családi építkezés volt, majd az önkéntes tűzoltó polgári kar tartotta fenn. Utólag a város tulajdona lett). A 18. és 19. században csak május 4-én, Szent Flórián napján tartottak itt misét, de az 1950–60-as években Gruber Ernő minorita plébános rendszeresen misézett itt vasárnaponként, a templomjárástól eltiltott pedagógusok, tisztviselők körében. A kápolnát lebontották. Részlet P. Oláh Ferenc tartományfőnök, akkori aradi plébános jegyzeteiből:

„1978. július 2., péntek. Éjjel megjelent a katona-ság a Flórián-kápolnánál, azt reggelig lebontották, s a romokat eltakarították. Se előtte, se utána nem közölt senki semmit”.

A kórházkápolnáról Lakatos Ottó házfőnök így írt:

„1835. szeptember 14-én Lonovits József csanádi püspök szentelte fel, azóta vásár- és ünnepnapokon minorita áldozár végzi az Istentiszteletet”.

A régi temető kápolnáját 1835-ben Rózsa István házfőnök beszédével áldották meg. A mai Felsőtemető főútján álló Minorita-, vagy Vebos-kápolnát a Verbos család utolsó tagja végrendeletileg⁵ hagyta az Aradi Minorita Rendházra.

IRODALOM, CIKKEK, KÖNYVEK

Az aradi minorita atyák egy része rendszeresen írt lapokban, folyóiratokban, ünnepi beszédek (amelyek Aradon vagy Radnán hangzottak el) alkalmasszerűen megjelentek nyomtatásban is, terjedelmük 4 és 15 oldal között mozgott. Az 50-100 példányt ezután a hívek, illetve a novíciusok között osztották szét. Sajnos, a legtöbb ezek közül már csak feljegyzésekben szerepel címként, hiszen a többszörös házkutatások, az atyák költözése vagy (néha a haragos) utódok nem vigyáztak ezekre a nyomtatványokra.

Szerencsésebbeknek mondható a lapokban, folyóiratokban megjelent írások sorsa, ha ezeket a lapokat (többnyire évfolyamonként összekötve) sikerült könyvtárakban megőrizni.

Aradi lapok, amelyekben minorita szerzetesek írásai láttak napvilágot: *Aradi Híradó*, *Arad és Vidéke*, *Alföld*, *Ellenzék*, *Aradi Egyházi Tudósító*, *Vasárnap*, *Aradi Főgimnáziumi Értesítő*, *Havi Szemle*, *Szövétnek*. Rendszeres tanárkodásuk idején (a kezdetektől 1873-ig, illetve a két világháború között) irodalmi alkotásokon kívül komoly tudományos szakdolgozatok jelentek meg a Gimnázium Értesítőjében, melynek szerkesztési munkáit legtöbbször minorita tanárok végezték.

Vitathatatlanul a legmaradandóbb könyv Lakatos Ottó (1802–1881) *Arad története*, 3 kötet, tervrajzzal, 4

térképpel és 3 rajzzal. Függelék: *Három év egy kompromittált életből* című munkája, amely ma is a történészek egyik legmegbízhatóbb forrásmunkája (beleértve a románokat is). De termékeny publicisztikai munkát hagyott hátra Monay Ferenc (1878–1964), Csák Alajos-Cirjék (1855–1934), Lidy Nándor (1824–1878) matematikai tanulmányai ma is érdekesek, Wild Endre (Arad, 1882. máj. 31.–1969. júl. 28., Rio de Janeiro) a

minorita kultúrház építője, a *Vasárnap* lap és kiadóvállalat elindítója.

A most élő és alkotó atyák közül a legtöbb írása Bogdan Adamczyk (sz. 1965-ben Krakkóban) magyarul publikáló lengyel minoritának jelent meg, aki egri és miskolci tevékenysége után plébános és házfőnök Aradon (2001–2004), ez alatt hitoktató a Csiky Gergely Főgimnáziumban.

Könyvészet:

Az aradi *Nyugati Jelen* napilapban, az aradi *Szövétnek* folyóiratban és a temesvári *Régi(j)óvilág* folyóiratban a szerzőnek megjelent írásai

Burián János (szerk.): *Az Aradi Királyi Főgimnázium Étesítője*, Arad, 1902–1910

Emlékkönyv. Az Aradi magyar nyelvű oktatás 1918–1997 között, Arad, 1997 – szerkesztette Matekovits Mihály

Himpfner Béla: *Az Aradi királyi főgimnázium története*, Arad, 1896

Lakatos Ottó: *Arad története*, 3 kötet, Arad, 1881

Sujánszky György Euszták: *Az Aradi Rendház naplója (1847–1851)*, Budapest, 2007

Széll Lajos dr.: *Aradon éltem – önéletírás*, Arad, 2000

Ujj János: *Arad – történelmi városkalauz*, Arad, 2001

Megjegyzések

¹ Templom utca 9. szám. Itt tanult rajzolni Munkácsy Mihály 2 évig. A mai, ugyancsak iskolaépületen 1902 óta van Munkácsy-emléktábla.

² Hosszas pereskedés után, 1935-ben az épület végleg a román állam tulajdonába ment át.

³ Ez a Temesvári Püspökség tulajdona maradt, de mindenki biztosra vette az államosítást, s így a város használta és tartotta karban. Azt, hogy jogilag ez az épület a Püspökségé, Éder Ottó, a Líceum igazgatója vette észre a telekkönyvben 1998-ban. Ekkor tudta meg a város vezetése és a Püspökség is az épület valódi jogállását.

⁴ Magyar Vegyes Líceum (MVL) – itt a „vegyes” szó arra utal, hogy koedukációs iskola lett, azaz leányokat is fogadtak.

⁵ A végrendelet 1993-ban került P. Héjja János-Gábor házfőnök, plébános kezébe.

TELEKI KÁROLY ÉS A „TÖBBIEK”

Ha ajándékot kapunk, illik meglepetést mutatni, majd köszönetet mondani.

A meglepetést olykor színlelnünk kell – vártuk az ajándékot, esetleg értékesebbet is. Ez talán nem számít alakoskodásnak.

Vártam az ajándékot, tudtam, könyvet kapok. Jót, olvasmányosat, értékeset, de nem erre a könyvre számítottam. A cím és az is, amit takar, meglepett: *Károlyka gróf díszfogata* (Világhírnév Kiadó, Kolozsvár, 2013).

A „TÖBBIEK”: a TELEKIEK.

Meglepetésem őszinte volt, de indokolatlan. Aki a szerzőt, Löwy Dánielt ismeri, tudhatja, tőle semmi sem idegen, őt minden érdekli. Szakmai ártalom: Löwy Dániel kutatóvegyész. Erdélyi ember, ízig-vérig kolozsvári.

Miért ne írhatna ennek a történelmi arisztokrata családnak egyik jeles sarjáról, s vele kapcsolatban a TÖBBIEKRŐL is? Ne értsenek félre! Löwy Dániel nem monográfiát írt a Telekiekről. A könyv Károlyka grófról szól és arról az életformáról, amibe Teleki Károly beleszületett (1930) – „*Az utolsók egyike, aki még erdélyi kastélyban nevelkedett.*” –

Az életforma szertefoszlott, a kastélyok egy része összeomlott, néhány málladozik, s vannak olyanok, amelyek ma is hasznos célokat szolgálnak. Az erdélyi magyar arisztokrácia nagy részét az jellemezte, hogy a fokozatosan (1920–1948), majd hirtelen sanyarúvá váló körülmények között is megtalálta a helyét. Rangsorolás szándéka nélkül mondhatjuk, ez a Telekiekre is, „Károlyka grófra” kiváltképpen vonatkozott. Róluk szól a könyv.

A könyvben Teleki Pálról, a tragikus sorsú magyar miniszterelnökről (1920–21, 1939–41) nagyon keveset olvashatunk. Károlyka nemigen találkozhatott vele. A bécsi döntést követően, a magyar miniszterelnök id. Teleki Károlyt (Pufi grófot) lecserélte a Teleki Téka kuratóriumából. E lépés mögött egy tisztázatlan (nem családi) ügy állt. Ezért nem alakult ki szorosabb kötődés az érintettek között? Teleki Pál halála volt az ok?

Amit feltétlenül tudnunk kell a Telekiekről, azt a

Függelékben megtaláljuk. Aradi szemmel olvasva figyelünk: Teleki Ádám (1900–1972) mezőgazdasági szakíró, szerkesztőt baráti kapcsolatok fűzték Kuncz Aladárhoz és Krenner Miklóshoz!

Érdekes, hasznos része ez a fejezet Löwy Dániel munkájának. Az igazán érdekes, a lényeg azonban az a megörökített beszélgetés, ami a kutatóvegyész (L. D.) és a mérnök-feltaláló (T. K.) között folyt. Nem egy szokványos „társalgás”.

A téma, a feltett kérdések megfogalmazása, az adott válaszok természetessége egy könyvismertetőbe nem foglalható be. Ez az érték csak a könyv olvasása-kor lesz nyilvánvaló.

Ha összerakjuk Teleki Károly válaszait, olyan jelzőket kell használnunk, mint *szerény, egyszerű, természetes*. Tiszteletre méltó egyéniség képe rajzolódik ki. Nagy érdeme a kérdezőnek, hogy a leírt sorokból ez tisztán kiderül, s mindenki számára szimpatikus lesz „Károlyka gróf”.

Hogyan gondolt vissza Teleki Károly Sáromberkére, az ottani életre?

Könnyedén? Belenyugvással? Szenttelenül? Lázadozva?

Mit éreztem ki a Löwy Dániel könyvéből?

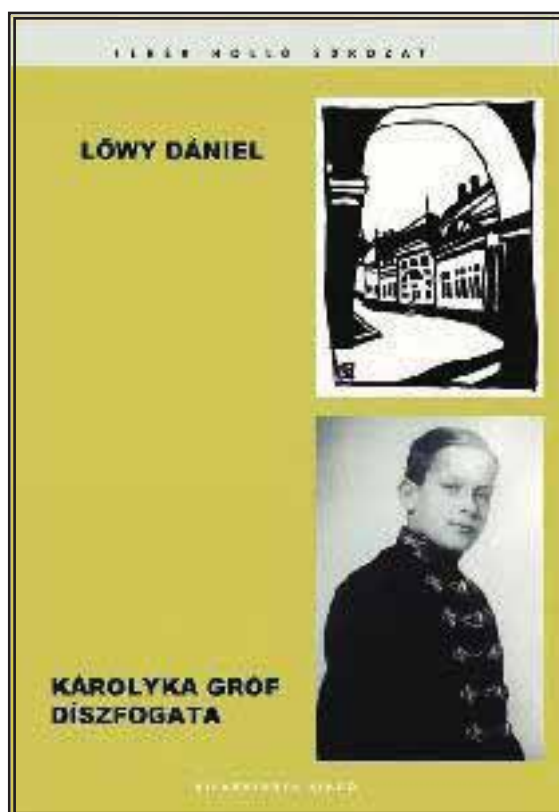
Természetességgel! Úgy, ahogyan mi, hétköznapi emberek a múltban gyökerező emlékeinkre.

Hogyan foglal állást a történetekkel szemben a szerző?

Tudomásul veszi a hallottakat, tisztelettel, elismeréssel kezeli azokat. Nem értékeli, nem ítélik. Leír, bemutat, tájékoztat, és szórakoztatja az olvasót.

Nem tisztem, hogy összehasonlítsam a letűnt világot napjaink valóságával, Löwy Dániel sem vállalta ezt fel. A szerző iránt érzett megkülönböztetett tiszteletembe ágyazva írom le, hogy a közelmúltban megjelent *A kastély* című tárcámban (*Nyugati Jelen*, 2013. augusztus 5.) hasonló szándékkal fogalmaztam. Nem egy arisztokrata család sarjára emlékeztem, csak egy nemesi előnév és „a kastély” (sorsa) készített írásra.

A mai valóságot figyelembe véve, a jövő esélyeit

latolgatva nem könnyű ítéletet mondani a közel- és a régmúltról.

Tegye meg ezt maga az érdeklődő olvasó.

Tudjuk, hogy van ez a könyv – jó könyv! –, reméljük a Kiadó figyelme egyszer végre Arad felé is fordul.

A fotók a könyv végén: felettébb érdekesek.

Réhon József

Teleki Károly (1930–2012) Sáromberkén született. A család református ágához tartozik. Sárospatakon, Pécsen tanult, Bécsben érettségizett. A grazi műegyetemen folytatta tanulmányait, az Amerikai Egyesült Államokban a Massachusetts Institute of Technology-n szerzett gépészmérnöki diplomát. Szakmai pályafutását a repülés- és űrtechnológiának szentelte. Tervező főmérnökként jelen volt a Cape Kennedy Kilövő Állomáson valamennyi űrhajó fellövésénél. Hetvenéves koráig dolgozott, 2000-ben vonult nyugdíjba, 2012. augusztus 2-án hunyt el.

** Löwy Dániel, Károlyka gróf díszfogata. Világhírnév Kiadó, Kolozsvár, 2013*

A Kölcsey Egyesület új (régi) előadássorozata

*Hagyományújító szándékkal indította a Kölcsey Egyesület a **Kölcsey csütörtök** című sorozatát – mondta a Minorita Művelődési Házba összegyűlt mintegy nyolcvanfőnyi közönségnek szeptember elején a délután házigazdája, Fekete Károly. A két világháború között ugyanis a városban igen népszerű volt ez a jellegű közművelődési rendezvény, így ennek mintájára az idei, az ősszel kezdődött, s majd a jövő júniusban záródó évadban havonta hívnak meg egy-egy jeles előadót.*

Az első meghívott *Bogdan Adamczik*, lengyel nemzetiségű minorita atya, a jelenlegi miskolci plébános volt. Őt jól ismerik az aradi római katolikus hívek, hiszen 2001-től négy éven keresztül missziós papként szolgált Aradon a belvárosi minorita templomban, a plébánosi tisztséget is betöltötte.

A több mint egyórás előadása lényegében az 1965-ben született szerzetes doktori disszertációjának a kivonata volt. Témája páter Kelemen Didák tevékenységének, személyiségének bemutatása. Kelemen Sámuel a Székelyföldön, Kézdivásárhelyen született 1683-ban, Kézdivásárhelyen tanult, onnan került Eperjesre a teológiára. 1707-ben szentelték pappá, Didák néven lett szerzetes. Bogdan atya szerint ő lett a magyar minoriták legnevesebb alakja, a 18. század legkiválóbb minoritája. Miért is?

Áldásos tevékenysége egybeesett a Rákóczi-szabadságharc utáni korszakkal. A törökök ellen vívott és a kuruc–labanc háborúk után ugyanis egy elpusztított, kifosztott ország maradt. Nagybánya környékén mindössze két plébániát számoltak meg! Mindent újra kellett szervezni. Kelemen Didák Károlyi Sándor gróf bizalmasaként megkezdte a plébániák szervezését, templomok, rendházak, iskolák építését. Közben

Bogdan Adamczik

a pestisjárványok idején betegeket gyógyított, szegényeket segített, országrészek között létesített kapcsolatot. Magyar főnemesi családoknál kilincselte, hogy hazahozassa a tatár és török fogságba hurcolt rabokat, a rendházakban katolikus és protestáns nemes fiataloknak ökumenikus képzést biztosított.

Úgy teljesítette papi hivatását, hogy egyaránt megbecsülést szerzett a római katolikus és a protestáns lakosság körében. A Felső Tiszavidék apostolának is nevezték. Halála (1744) után négy évvel már megkezdődött boldoggá avatásának procedúrája, de az a mai napig nem fejeződött be. Bogdan atya előadásának ez is egy érdekes fejezete volt.

Az előadássorozat második rendezvényét a Csiky Gergely Főgimnázium Tóth Árpád termében rendezték. A Magyar Civil Szervezetek Erdélyi Szövetsége és a Százak Tanácsa Budapest szervezte előadásnak temesvári vendégelőadói voltak: Miklósik Ilona muzeológus és Bodó Barna egyetemi tanár. *Miklósik Ilona* a Bánság egyik jeles személyiségéről, a pécs-

Miklósik Ilona

Bodó Barna

kai születésű Ormós Zsigmondról értekezett. Kiválóan dokumentált előadásában vázolta a politikus-köztisztviselő pályáját, azt, hogy miként kezdett a műgyűjtéshez, és jutott el a temesvári múzeum alapításáig. *Bodó Barna* Erdély közigazgatása történetéről tartott igen jól dokumentált expozét. A kolozsvári egyetem tanára térképekkel illusztrálva vezette végig a vármegyék, a székely és szász székek történetét, ecsetelte, mit jelentett azok számára a belső önrendelkezés, amelyet még írásban sem kellett rögzíteni. Külön esett szó a Székelyföld státuszáról a 13. századtól egészen a jelenkorig a magyar királyságban, majd Romániában.

Az első két előadáson megjelent nagyszámú közönség igazolja: létjogosult a Kölcséy Egyesület új (rég) rendezvénye. Csak ilyen színvonalon kell folytatni!

(ujj)

Köszöntjük a húszéves Nagyváradai Premontrei Öregdiákok Egyesületét

1994. június 5-én, Gödöllőn tartották meg a Kárpát-medencei Premontrei Öregdiákok találkozóját, amelyen az egykori Nagyváradai Premontrei Gimnázium küldöttsége is részt vett. A találkozón a Nagyváradai Premontrei Öregdiákok részéről is elhangzott egy köszöntő, amely az akkor közel 300 éve (1699-ben) alapított Alma Mater hányatott történetét vázolta. A 20. században kétszer tiltották be, 1923-ban, majd 1848-ban, amikor a tanügyi reformmal államosították. Mégis, „akik a tanügyi reformig a Premontrei Főgimnáziumba jártak, utána bármilyen iskolaformát is látogattak, büszkén vallották magukat premontreiseknek!” – hangzott el Gödöllőn.

A neves nagyváradai iskola 1940–1948 közötti időszakának egykori tanulói alapították meg 1994-ben a Nagyváradai Premontrei Öregdiákok Egyesületét. Az egyesületnek saját jelvénye, illetve kiadványa (az évente kétszer megjelenő *Hírlevél*) van. Baráti kapcsolatok, a világháló, az említett *Hírlevél* segítségével, valamint személyes találkozókkal a még élő „vén diákok” tartják egymással a kapcsolatot. Szeptember végén, Nagyváradon került sor az egyesület fennállása 20. évfordulójának megünneplésére. Aradról Réhon József, egykori nagyváradai premontrei öregdiák volt jelen az eseményen.

A Szövetség szerkesztősége és olvasói nevében köszöntjük az egyesületet, tagjainak kívánjuk, hogy még sok találkozót tarthassanak meg.

2013. / I. félév

Hírlevél

A NAGYVÁRADAI PREMONTREI ÖREGDIÁKOK EGYESÜLETÉNEK LAPJA

HÚSZ ÉVE ALAKULT A NAGYVÁRADAI PREMONTREI ÖREGDIÁKOK EGYESÜLETE

Bizonyos vagyok abban, hogy mindazok akik 1994. június 5-én részt vettek a Kárpát-medencei Premontrei Öregdiákok gödöllői találkozóján, kedves emlékeik közt örökre megőrzik azt. Mi, egykori váradai kisdiákok mindig szinte áhitattal gondoltunk Gödöllőre, mint az Anyaintézetünkre! Büszkék voltunk, hogy abban az időben az ország legmodernebbül felszerelt középiskolája volt, számunkra példakép, s most megadtott, hogy személyesen is ellátogathattunk ide.

Az ünnepi szentmise után a mintegy 230–250 öregdiák az egykori Gimnázium (ma Szent István Mezőgazdasági Akadémia) dísztermében gyűlt össze. Az évfordulós érettségi osztályok beszámolóit után Kassa, Rozsnyó és Nagyvárad kapott szót. Úgy vélem nem minden tanulság nélküli, ha teljes terjedelmében közlöm a beszámolóinkat.

Nagyrabecsült Főtisztelendő tanár urak, szeretett kedves Öregdiák társak!

A Jászóvári Premontrei Kanonokrend Nagyváradai Pázmány Péter Főgimnázium öregdiákjainak tiszteletteljes baráti üdvözlését tolmácsolom. Engedtessek meg egy rövid történelmi visszatekintést tennem a Nagyváradai Főgimnázium múltjáról.

A nagyváradai gimnáziumot 1699-ben Benkovics Ágoston nagyvárad

di püspök alapította 6.000 forint adományozásával. Azonban a gimnáziumot a kedvezőtlen viszonyok miatt (akkor foglalták vissza a törököktől a várat és a várost, teljesen elpusztított állapotban) csak 1722-ben nyitbatták meg! Vezetését a jezsuita szerzetesekre bízta. Kezdetben csak négy osztályból állt: parva, principia, media és su-

Szövetség

Isten éltesse, Laci bátyánk!

Horváth László 90 éves

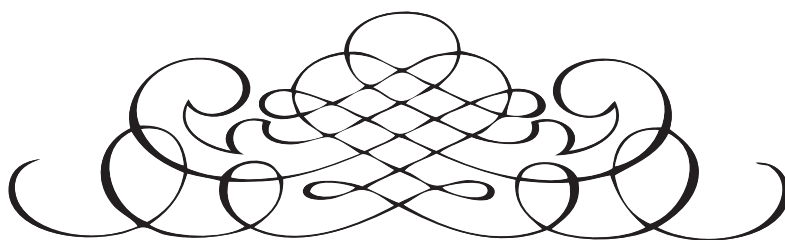
Aradi magyar kulturális értékként tartjuk számon Őket. Már mint iskolánk egykori tanárait. Közülük a Magyar Vegyes Líceum legidősebb pedagógusaként Horváth László tanár urat. A hatvan évvel ezelőtti iskola tanári karának doyenje szeptember 22-én töltötte be 90. életévét. Gnant János tanár úr halálát követően lett az MVL tanári karának korelnöke.

Horváth László, rokonok híján, évek óta a Máltai Segélyszolgálat kisiratosi otthonában él. Hosszú időn keresztül az őt csodáló leányok maguk között csak „Lacikának” nevezték. A fiúk mindenekelőtt eleganciáját, szépen karbantartott kerékpárját és sportos megjelenését csodálták. S mindkét nemű tanítványai a tőle kapott precíz ismeretekért tisztelték.

Most Kisiratoson fogadta az őt felköszöntő egykori diákjainak több csoportját. A beszélgetés során elmondta, hogy keveset mozog, látása megromlott, ideje emlékei fellelevenítésével telik. Emlékezete és humora viszont változatlan, most is felidézi pedagógusi pályáját, azokat az időket, amikor az iskola tanári futballcsapatának centerhalfjaként segítette győzelemhez az együttest. Név szerint emlegeti egykori kollégáit, csapattársait, köztük Nyitrai Ágostont, Petroi Deliut, Mózer Istvánt, id. Endreffy Lajost, Sielbereis Bélát, Réhon Józsefet, az „intéző” Szántó Györgyöt.

Jó volt vele találkozni. Búcsúzás-kor optimistán egyezkedtünk: Jövőre Veled ugyanitt. Addig is egykori diákjaid és a *Szövétnek* olvasói nevében:

Jó egészséget, életkedvet, Laci bátyánk!

Ezt a születésnap jókívánságát tanítványaid nevében fogalmaztam. Lehet, elfelejtettem volna, hogy ma töltöd be a 90. évedet, de egy reád szeretettel emlékező diákod (1950-ben képesítőzött), az első osztályodból, ahol tanítani kezdél, figyelmeztetett közelgő születésnapodra.

Érdekes egybeesés – nem hiszek a véletlenekben –, a Kálvin utcai iskolában, egy 50 éves érettségi találkozón, szeptember első napjainak egyikén három osztálynapló fedőlapján láttam jellegzetes írásodat: Cl. XI. A, Cl. XI. B, Cl. XI. C. Elképzelni is nehéz, mi mindent juttatott eszembe ez az általad tussal írott néhány betű.

Tőled csak kérni kellett, téged fölösleges volt utasítani, veled nem lehetett hangoskodni. Tőled nem csak rajzot, földrajzot vagy számtan lehetett tanulni, de tapintatot, jó modort, elegáns öltözködést is.

Állítólag – felőled érdeklődő diákoktól hallottam – időnként „megszaladt” a kezed, s elkövettél egy-egy „makarenkói” pofont. „Nem jön”, hogy elhiggyem. Ez csak legenda. Laci bácsi valakit is megpofozott volna?

Amikor avatott szemek a tantermek és a folyosók „pártos” díszítését vizslatták, látva az általad megrajzolt „lozinkákat”, az elvtársak elégedetten távoztak, az iskolát megdicsérték.

Hol vannak már azok az idők... Mennyi fölösleges „transzparenst” írtál, rajzoltál...

Ne sajnáld!

Emlékezz viszont derűsen azokra a labdarúgó-mérkőzésekre, amelyeknél te voltál csapatunk védelmében a biztos pont, az utolsó ember, a centerhalf, a „kul-lancs”. Balhátvédként, ha átjátszottak, tudtam, Laci még idejében „keresztet”. Mindezt egy sokdioptriás szemüveggel az „orrodon”.

Különben, a pályán kívül soha senki útját nem kesztyezted. Diogenes módján, lámpással járkálhatnék, de nem találnék olyan kollégát, akit megbántottál.

Akkor hát Horváth László tanár úr, kedves Laci barátom: Isten éltesen sokáig!

Réhon József

**Megjelent a Nyugati Jelen 2013. szept. 21–22-i számában*

.....

Memóár

APÁM – A KALANDOZÁSOK KORA (2.)

A nagymamát nem csak akkor érték meglepetések, amikor távol járt. Ha otthon volt, ünnepre készülődve, a fiúk fantáziájából akkor is futotta valami eredeti kalandra. Hét közben egy szál rövidgatyában mezítláb rohángáltak, de a vasárnapi, ünnepnap templomba menéshez mindenkinek volt aranygombos matróruhája, fehér horgolt cérnazoknijja és fehér sárgabetétes cipője. Ilyen szerelésben vonultak a Sági gyerekek azon a bizonyos húsvétvasárnap is a templomba, de nagyon izgatta őket, hogy megáradt a Cserna. Az csak természetes, hogy hazafelé menet tettek egy rövid kerülőt a piactér felé, megnézni az árvizet. A víz valamennyit apadt, a bokáig érő iszapban halak vergődtek. Egy pillanatig sem haboztak, ahogy voltak, ünneplőruhásan nekiláttak halat fogni. Össze is fogdostak amennyit bírtak a fröcskölő iszapban. Hogy közben milyen lett a matróruha, fehér zokni? – könnyen el lehet képzelni. Őket nem ez érdekelte, mert nagyon boldogok voltak, hogy végre állandóan lesz otthon hal. Hazaérve a már alig vergődő halakat a kútba dobták, s a jól végzett

munka felett érzett meglelégedéssel kerültek anyjuk elé felismerhetetlenül sárosan.

Az első „piros ruhát” az egyetlen ünneplőjük állapotaért kapták. Amikor édesanyjuk észrevette, hogy a kút tele van döglött hallal, következett a második „ruha”. A kútból ki kellett húzni az egész vizet, mésszel fertőtleníteni azt. Ez idő alatt a szomszédból hordták a vizet.

Egy békés hazafias cserkésztevékenységet is képe-szek voltak új tartalommal megtölteni. Az iskola kivo-nult a közeli erdőbe fenyőcsemetéket ültetni. A gyere-kek többsége meghatódva gondolt az általuk ültetett fácskákból majdan terebélyesedő fenyőerdőre, de a Sági fiúk néhány társukkal kalózkalandot terveztek. Kiosztották a feladatokat, hogy az akció reggelére ki hoz szalonnát, kolbászt, ki csórja el otthonról a nagy lá-bost. A fegyelmezetten ültetgető gyerekek közül a ka-lóztársaság tagjai egyenként eloldalogva a megbeszél-t helyen gyülekeztek a felszereléssel. Bizonyosan fen-séges kalózlakoma készült volna az otthonról hozott

finomságokból, ha a vastag fenyőtű-réteget alaposan félreseperve raknak tüzet. Ők csak jókora lyukat kapartak az avarban. A völgyben serénykedőket az erdő felől gomolygó füst riasztotta, de addigra a kalózok már észrevétlenül visszazálingóztak közéjük. A csemeteültető csapatot a tanítók a tűz oltására vezényelték, mezítláb taposva a parázsló avar. Nem hiszem, hogy volt közöttük lelkesebb tüztaposó, mint a titkos társaság tagjai, akik örültek, hogy ennyivel megúszták. Örülhettek, hogy tavasz lévén, az avar nem volt csontszáraz, különben úgy égett volna, mint a benzin, a fákkal együtt.

Olyan apró eseményeket nem is érdemes nagy kalandként emlegetni, amikor a „Wasserlentungnál” (a duzzasztónál) a vízbe fejest ugorva apám egy követ talált el, szerencsére csak jól felhasította a fejét. Mint ahogy az sem tartozott az igazi nagy kalandok sorába, amikor az uradalmi gyümölcsösből egy kis almát mentek „szerezni”. A megjelenő csősz elől a nagyobbak idejében el tudtak szelelni, apám, a legkisebb bukdácsolva inkasszállhatta a megérdemelt „jutalmat”. Nagyanyám aztán bepótolhatta a vérző fejet, vigasztalhatta bőgő kisfiát, de azt nem tudta meg, hogy honnan került elő ilyen megtépázva.

Téli estéken apám sokat mesélt nekem. Volt egy saját találmányú „türelem-meséje”. Azért türelem, mert addig lehetett mondani, míg valamelyikünk meg nem unta. Ő mondani, vagy én hallgatni. Csupán ennyiből állt: *Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy öreg vaskályha, amelynek a kidült oldalának a bedült oldala, bedült oldalának a kidült oldala...* Az igazi jó mesék azonban ezek a gyerekkori történetek voltak. Veszélyes, izgalmas kalandok az én családtól védett létemben.

Saját kalandjaim színtere Kovaszinc volt, ahol pót-dédanyámmal, Dédivel palántázástól szüretig szívtam a tiszta levegőt, ittam a kecsketejet, és annyi gyümölcsöt ehettem, amennyi belém fért. Apám minden hét végén kijött hozzánk hátizsákkal és két kosárral, pótolni azt, ami fenn, a „hegyen” nem termett meg. Egész heti munka után vasárnap, pihenésként végigbarangoltuk a környező erdőt-mezőt. Megnéztünk minden szarvasbogarát, gyászszincért – nagy ritkán hőszincért is találtunk –, valamint megfogtunk minden békát, „aki” hagyta magát. Ismerkedtünk madárral, virággal, gombával, és apám vizsgáztatott az erdő fáiból: bükk, gyertyán, cser,

tölgy. Én pedig elmeséltem az elmúlt hét kalandjait.

Egy-egy ilyen kiadós vasárnapi séta után, mielőtt hazaindult Aradra, hasznos és betartandó tanácsokkal látott el, emlékezve a valamikori vajdahunyadi kalandok veszélyeire. Ne egyek éretlen gyümölcsöt, ha tejet ittam; részletesen elmagyarázta, miben különbözik a vízisikló a viperától. Azt tanácsolta, ha kígyót látok, inkább fussak el, mert nem biztos, hogy lesz időm számba venni a megkülönböztető jegyeket. Eszembe ne jusson fára mászni a szőlőkarók között, és a gyümölcsöt minden esetben alaposan mossam meg! Intelmeitől csak kis mértékben tértem el. Egyszer ugyan apró koromban belaktam rothadt szilvával, de az régen volt. Kígyót a ház körül nemigen láttam, mert azt az arra járó csősz vagy erdész régen agyonverte valamilyen babonás félelemből. Engem különben is sokkal jobban érdekelték a szivárványos fejű nagy zöld gyíkok. A szőlő között csak egy nagyon görbén nőtt öreg körtefán szerettem üldögelni. Ilyenkor azt a szőlőfürtöt szemezgettem, amelyet meg akartam mosni, de mire leértem a kolnához, már csak az üres fürtöt márthattam az előre odakészített langyos vízbe. Nagyobb baj nem történt.

Hét közben gyűjtöttem a magam kis kalandjait, és az őrző szemek árnyékából néha irigykedve gondoltam apámék „teljes szabadságára”. Alig vártam a szombat délutánt. A tornácról lestem az úton a kanyart, hogy az összehajló két szilvafa között feltűnjön a piros-, kék- vagy zöldkockás ingben apám a hátizsákkal és két kosárral a karján. Boldogan szaladtam elé, sorolva az élményeket, ebédelni is alig hagyva őt. Másnap reggel aztán elindultunk erdőn-mezőn, régi és új kalandok után.

Egy kirándulás alkalmával kisiskolás koromban láthattam a házat, ahol ezek a kalandok megestek. A régi nevét nem tudom, ekkor Sztálin utcának hívták, apám bátyja lakott benne. Ő sem él már, és én sem voltam többet Vajdahunyadon, így nem tudom, hogy áll-e még a hajdani kalandok színhelye.

Móré-Sághi Annamária

A szemérmes hercegisasszony, avagy a harisnyakötő mint házassági akadály

Vajna András (Andrew G. Vajna, Andy Vajna) neve a filmkedvelők előtt eddig sem volt ismeretlen, de a közönség bevonásával zajló házasságkötése a nála 38 évvel fiatalabb, Palácsik Tímeával különösen ráirányította a figyelmet. Aki megnézi az esküvőn készült fotókat, egy nem mindennapi felvételt is láthat, ezen a nagy nyilvánosság előtt (az elmaradhatatlan szivarral a szájában) ő veszi le a felesége harisnyakötőjét, ezzel illusztrálva az egymás közötti intimitást, és bármilyen meglepő, ezzel nem újította meg az esküvői „szertartásokat”.

Nem tudom, hogy a magyar nyelvterületen szokásban volt-e, de valamikor Nyugat Európában az esküvői lakoma alatt a násznagynak kellett bebújni a fiatal pár asztala alá, ahol leoldotta a menyasszony harisnyakötőjét, és azt átadta a férjnek. Erről a szokásról és az ehhez kapcsolódó bonyodalomról olvashatunk az *Arad és Vidéke* egy több mint száz évvel ezelőtti, 1908-ban megjelent írásában.

„Albert, porosz herceg, Vilmos császár harmadik fia megkérte Dogmánán hercegnőnek a kezét. Az esküvői előkészület során ki akarták jelölni azt a szerencsés személyt, aki lehúzza a harisnyát a hercegisasszony lábáról. A menyasszony kijelentette, hogy ő ezt nem engedi meg. Pedig hány menyasszony vesztette el harisnyakötőjét a lakodalom előtt, és hány leányka búsul a harisnyakötője után, kinek még vőlegénye sincs. Már-már visszament a parti, amikor a menyasszony elvágta a gordiuszi csomót: ő majd titokban leoldja az intim ruhadarabot, int a násznagynak, aki a lecsúszott harisnyakötőt át tudja adni férjének. Ezzel a harisnyakötő, meg a bonyodalmas ügy meg is lett oldva.

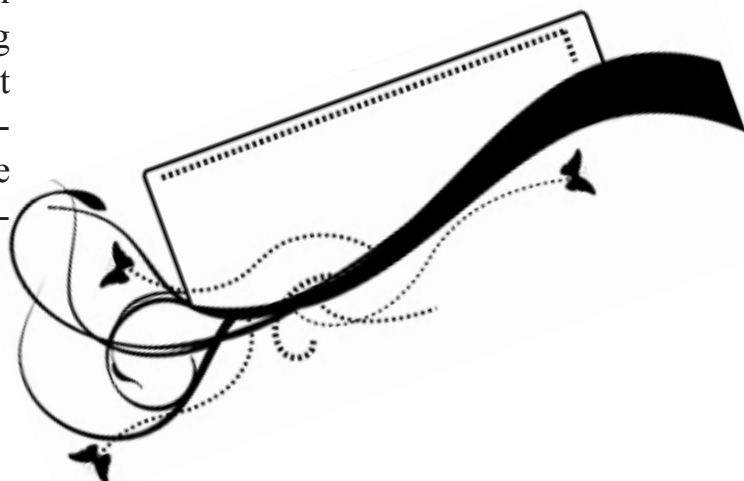
A neves filmproducer – szándékosan? véletlenül? – visszahozta a régi szokást, és amilyen „celebmajmoló” világban élünk, elképzelhető, hogy tucatjával jelennek majd meg a bulvárlapokban a harisnyakötő levételt ábrázoló esküvői fotók a férfiak és a magamutogató menyasszonyok nem kis örömére.

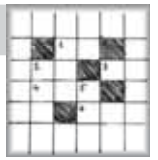
Köponyeg nélkül

A fenti címmel közölt egész oldalas beszélgetést országokról és identitásokról **Aradi (Schreiner) Józseffel** az *Erdélyi Napló* idei 38., 2013. szept. 26-i száma. A lap vázolja az aradi születésű közíró, szerkesztő életútját az aradi iskolától (1960-ban érettségizett) a kolozsvári egyetem filológia karának elvégzéséig. A temesvári és bukaresti újságírói gyakorlatot követően lett a *Korunk* szerkesztője.

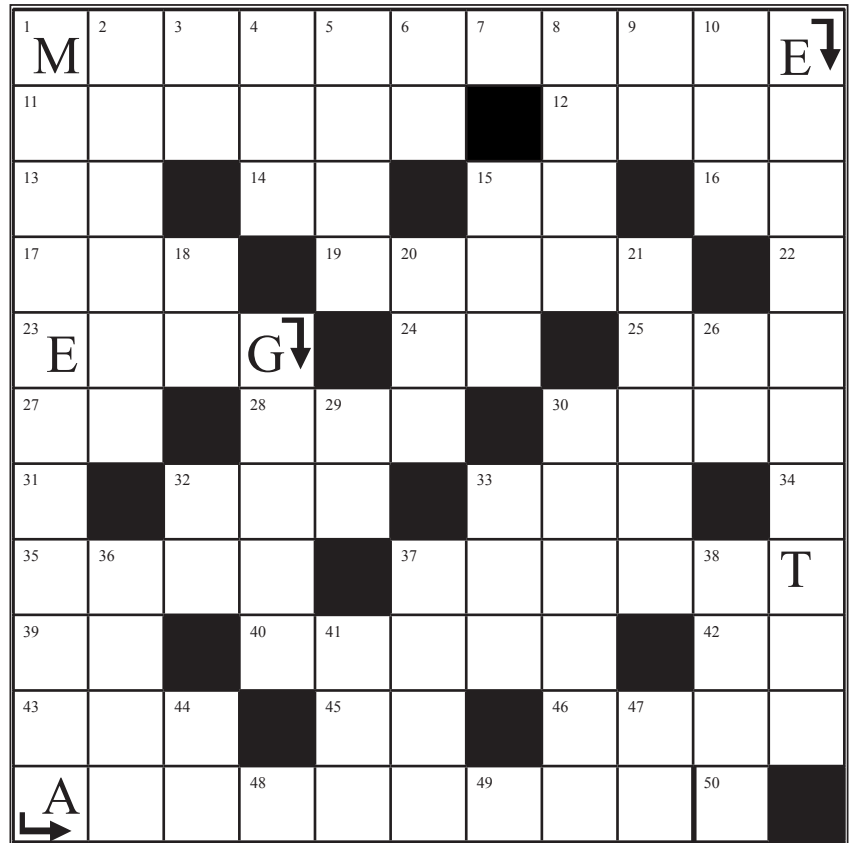
A riporter, Dénes Ida megállapítása szerint az 1970-es, 1980-as években az ő „köponyegéből nőtt ki az erdélyi magyar társadalomtudomány”. Egy ideig Kolozsváron még az ifjúság „gyóntatója” volt, majd hirtelen eltűnt a közéletből. Csak a hozzá közel állók tudták, amit most a beszélgetés során elárul, hogy családi okok miatt volt kénytelen elhagyni az országot. Miután a szakmai kilátástalanságot megunt felesége disszidált, kitették állásából. Németországban, az Egyesült Államokban, majd a Közel-Keleten lett elismert informatikus szakember. Az interjúban erről a váltásról (társadalomtudományról az informatikára) olvashatunk érdekes részleteket, arról, miért volt (továbbra is az?) érték Nyugaton az erdélyi interdiszciplinaritás. S az interjúból arra a kérdésre is feleletet kapunk a jelenleg Budapesten élő „világjárótól”, hogy miként viszonyult a román politikai rendőrséghez, valamint arra is, hogy 1989 után foglalkoztatta-e a hazaköltözés gondolata, s végül mi volt meghatározó döntésében.

Mennyből az angyal

Márai Sándor (1900–1989) magyar író, költő, újságíró már az 1930-as években korának egyik legismertebb és legelismertebb írói közé tartozott, 1990-ben posztumusz Kossuth-díjjal jutalmazták. Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc évfordulója alkalmából az Egyesült Államokban írt *Mennyből az angyal* című verse hatodik szakaszának utolsó két sorát idézzük folytatólagosan a vízszintes 1., 37., függőleges 1. és vízszintes 23. szám alatt.

VÍZSZINTES: 11. Elzokogó, elpanaszoló 12. Összevissza gyón! 13. Madagaszkári gépkocsik nemzetközi jelzése 14. Olaszországi folyó 15. Bácsi, népiesen 16. Ródium 17. Lapos fenekű, széles, különösen ételek tartására való edény 19. Fekete, franciául, a végén fölös e 22. Az áramerősség mértékegységének a rövidítése 24. Görög betű 25. Titokban figyel 27. Hangtalanul égve! 28. Kisebb erőd 30. Anya 321. Ittrium 32. Támaszkodásra, ütésre használt, kb. hüvelyujjnyi vastagságú, 1-2 m hosszú rúdfele eszköz, nagyobb pálca 33. Vége, angolul 34. Római ötszáz 35. Tapsifüles 39. A föld felett, a magasban boltozatnak látszó térség, mennyország 40. Valamely tudományágban nagy tudású és tapasztalt 42. Elad egynemű hangzói 43. Per, régiesen 45. Tiltószó 46. Mutató névmás: az a másik 50. Sugár rövidítése.

FÜGGŐLEGES: 2. Kevert villám! 3. Kötőszó 4. Vissza: arcszín 5. Uralkodónak díszes karosszéke 6. Téli csapadék 7. Régi, ódon 8. Gépekkel nyersanyagot feldolgozó üzem 9. Ittrium és nitrogén vegyjele 10. A középkorban Észak-Afrikát és Spanyolországot meghódító arab nép 15. Szóösszetételek előtagjaként az életfolyamatokkal kapcsolatos, az életfolyamatokra vonatkozó fogalmakat jelöli 18. Folyadék 20. Érzékszerv 21. Valamit ellenértékért valakinek a tulajdonába átengedő 26. Kiejtett mássalhangzó 29. Keresztül 30. Mangán, bór, kén és asztácium vegyjele 32. Bánat 33. Én, latinul 36. Összevissza győz! 37. Paradicsom 38. Shakespeare-hős 41. Egy, olaszul 44. Részvénytársaság rövidítése 47. Tegnap és holnap között van 48. Római ezer 49. Mint a vízszintes 34. szám.

A Szövetség legutóbbi számában megjelent *Himnusz* című rejtvényünk helyes megfejtése:
„Szánd meg, isten, a magyart,
Kit vészek hányának”.

Lészay Béla

Kolozsvári Gulyás Gyöngyitől búcsúzik a **Szövétnek**

A *Szövétnek* olvasói ismerik a nevét.

Az egykori aradi, bukaresti és nagyváradai diák, a *Szövétnek* munkatársa és támogatója, ez év szeptember 14-én, 90 éves korában az ausztráliai Nathaliában elhunyt.

Kolozsvári Gulyás Gyöngyit az 1956-os magyar forradalmat és szabadságharcot követő megtorlás kényszerítette Magyarország elhagyására. Férjével és négy leányával érkezett Ausztráliába. Azonnal bekapcsolódott a melbourne-i magyarok közéleti, publicisztikai és irodalmi életébe. Egyénisége, megjelenése, szereplése karizmát sugárzott. Tisztelték, becsülték, szerették őt.

Az ausztráliai, elsősorban a Victoria állambeli magyarok tudatában vannak az őket ért veszteségnek, de halálhíre emlékezésre készteti mindazokat, akik aradi és magyarországi útjai alkalmával találkoztak vele.

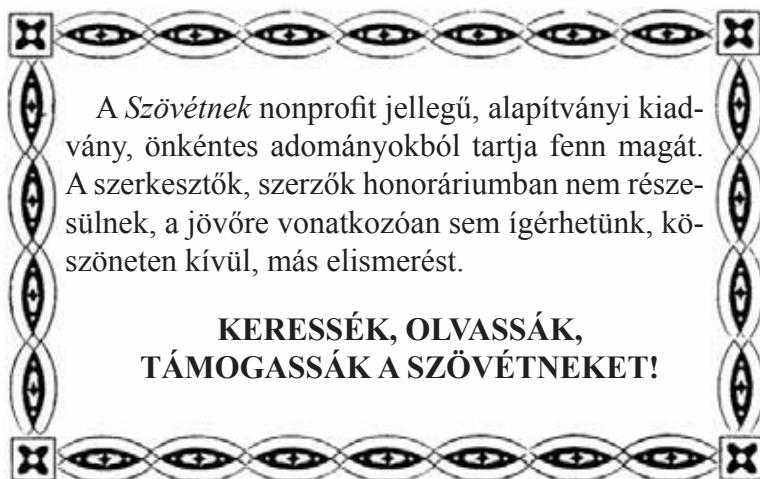
Két családregényéből (*Lombok a szélben*, *Novotniak 1793–1896*) az aradiak is olvashattak részleteket.

A *Lombok a szélben* c. regény befejező mondata így hangzik:

– Ez a sokat emlegetett, híres ausztráliai nap, nekem most süttött ki először...

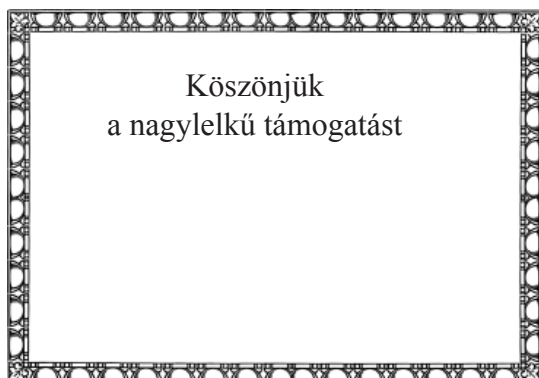
Vajon milyen idő volt szeptember 14-én Nathaliában? Süttött a nap?

Szövétnek

A *Szövétnek* nonprofit jellegű, alapítványi kiadvány, önkéntes adományokból tartja fenn magát. A szerkesztők, szerzők honoráriumban nem részesülnek, a jövőre vonatkozóan sem ígérhetünk, köszöneten kívül, más elismerést.

**KERESSÉK, OLVISSÁK,
TÁMOGASSÁK A SZÖVÉTNEKET!**

Köszönjük
a nagylelkű támogatást

Szövétnek

Aradi Kulturális Szemle
XVII. évfolyam, 5. (96.) szám

Kiadja:

az Alma Mater Alapítvány, Arad

Postacím:

310085 Arad,
Str. Calvin nr. 22
Tel: 0257-280437

E-mail:

janos.ujj@gmail.com

ISSN 1454 282 X

Szerkesztette:

Ujj János

Lapadminisztráció és terjesztés:

Juhász Béla

Rovatszerkesztők:

Baracsi Levente Zoltán (Hitélet),
László Lajos (Ifjúság), Lészay Béla
(Keresztretjtvény), Matekovits Mi-
hály (Oktatás), Puskel Péter (Me-
moár), M. Ságbi Annamária (Művészet,
irodalom), Siska-Szabó Zoltán (Tu-
risztika), Ujj János (Helytörténet)

Korrektúra:

Lészay Béla

Tördelés, technikai szerkesztés:

Rudolf Ágnes

Rovateím-grafikák:

M. Ságbi Annamária

Címlapon:

Tisztelgés mártírjaink előtt
(Ujj János felvétele)

A terjesztésben együttműködnek:
Vajda Noémi, Csanádi János, Erdélyi
Ildikó, Piroška István, Benczik Sándor,
Vágási Márta, Szász Eszter

Olvasóink a Szövétneket megta-
lálják a Tulipán és a Jelen könyves-
boltban, valamint egyházainknál.

Nyomdai munkák: Trinom Kft.

Móré-Sághi Annamária kiállításából

Bösörményi Zoltán

Aradi anziksz

Fénylő kövekre hajt fejet az árnyék,
mellé ül és töpreng a délután,
mintha mondanivalója volna még,
és nyár végi tájak illata száll.

Százéves bérházak unt szobáiba
oson, riadtan bújik el a magány,
dohos bútorok mögül int Thália:
indulhat a próba, semmi akadály,
Dérynéről, Jávorról monológ.

Valaki szaval, az utcán est lobog,
parki lámpa fénye vak foltra vadász.
A szűk pillanatban a volt színre lép,
dereng, falra veti árnyát egy emlék.
Sarkon guggol, télről álmodik a nyár.